Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ РЕСПУБЛИКАНСКА КОМИТЕДЭЙ, БУРЯАДАЙ ССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

…най 1921 оной …ин 21-һээ гарана. | № 273 (18596) | 1990 оной ноябриин 28, среда | Сэн 3 мүн.

СССР-эй Верховно Соведэй сесси

ТҮСЭБ БА БЮДЖЕТ ТУХАЙ

Ороной 1991 оной түсэбэй болон бюджедэй, 1989 оной бюджедэй гүйсэдхэлгын асуудалнууд ноябриин 26-да СССР-эй Верховно Соведэй палатануудай хамтын заседаниин зүблэхэ зүйлдэ байба. Президент М. С. Горбачёв, Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Н. И. Рыжков, Президентын Соведэй, союзна правительствын гэшүүд, бусад тусхай тушаалтад тэрэнэй хүдэлмэридэ хабаадаһан байгаа.

Һаһа бараһан СССР-эй Верховно Соведэй гэшүүн В. В. Хмурын дурасхаалые депутадууд ёһолон хүндэлбэ.

Орон доторхи экономическа байдалые тогтонижоруулха, эд хэрэглэмжын дэлгүүрые һайжоруулха талаар хойшолуулашагүй хэмжээнүүдые бэелүүлгын гол хүдэлмэриин ерэхэ жэлдэ тудаха дээрэһээ ороной түсэб ба бюджет онсо удха шанартай болоно гэжэ түрүүлэгшээр һуугша А. И. Лукьянов онсолон тэмдэглэбэ.

Ороной экономикын байдалые шэнжэлэн тайлбарилгын, мүн ССР Союзай мэдэлэй һалбаринуудай 1991 оной гүрэнэй түсэбэй проектнүүд тухай Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын Нэгэдэхи орлогшо, СССР-эй Госпланай түрүүлэгшэ Ю. Д. Маслюковой элидхэл үглөөгүүр шагнагдаһан байгаа.

СССР-эй финансын министр В. С. Павлов ерэхэ жэлэй союзна бюджедэй проект ба үнгэрһэн жэлэй бюджедэй гүйсэдхэлгэ тухай мэдээсэбэ.

Ороной арадай ажахыда тохёолдоһон байдалда мүн дэлгүүрэй харилсаануудта шэлжэн оролготой дашарамдуулан, ерэхэ жэлдэ шиидхэгдэхэ ёһотой зорилгонуудта СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо Л. А. Абалкинай элидхэл зорюулагдаһан байгаа.

(ТАСС).

Загарайн районой Эрхирэгэй совхоздо Зинаида Цыреторовна Ванданова хори гаран жэлдэ тугалшанаар хүдэлжэ ябана. Дүй дүршэлөөр баян тугалшан тугал бүхэнэйнгөө шэгнүүрые сүүдхэдэ 600—700 граммаар нэмээнэ. Тэрэ һаяхан 50 бурүү тушаагаа. Тушааһан малайнь толгой бүхэнэй шэгнүүр 130—150 килограммда хүрэһэн байна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: үнинэй тугалшан З. Ц. Ванданова.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

…ЮУХА ҺЭДЭЛГЭ БАҺА …РГАГДАА ГҮ?

…оной ноябриин 16-да …хамгаалха талаар Бү… бүлгэмэй Буряадай …рэнэй комитедэй тү… орлогшо П. Н. …үүн Сибириин түмэр …ровая станциһаа хо… …эжэ усалай болоһон …й телевиденеэр мэ… …эй.

…ам дээрэхи энэ гэнэ …риин 20-до болоһон …һэээ халижа хүмэ… …6 вагоной долоон …неральна үтэгжүүлгэ …жэ элирээ. Энэ үтэг… …зарим хубинь Байгал …газарай хүрьһэндэ …рин гэнэ усалай бо… …Байгалһаа 300 мет… …й байна ха юм.

…дэ, Байгал далайда … хоро хүргэгдөөд, …зарай хүрьһэнэй бу… …байхада, респуб… …ветэнүүд, радио, те… …юундэ мүнөө боло… …й байха болоо юм …удал гаража ерэнэ. …ар һара шахуу бо… …йхо энээн тушаа Тү… …деенеэр мэдээсэгдэ… …ли энэ гэнэ усал ту… …хүн зонһоо нюуха …эргагдаа гү? Респуб… …тэлбэрилэгшэд, олон …путадууд, байгаали … хинаха эмхинүүд …үнөө болотор абяа …? Хүн зондо тодор… …, мэдээсэлнүүдые …эгүй гээшэб?

…риин 19-дэ Буряадай Верховно Соведэй … талаар комитедтэ Юрий Михайлович …тэй уулзабаб.

…харгын гэнэ усалай …үүд усадхагдаа. …би юушье хэлэхэ ар… …эжэ тэрэ хэлэһэн

…жын Байгаали хам… …аар гүрэнэй комите… …эгшэ И. Д. Даржа… …одоходомнай: «Тү… …ын гэнэ усалай хой… …дые усадхаха талаар … дүүрэнтэжэ байна. …үрьһэн соохи нитрат …о үлүү болонхой», …юусаба.

…а станци Кабанскын …зар дээрэ оршодог … ошоходомнай тэн… …зоной олониинь энэ тухай баһа дуулаа… …аниинь гайхалтай. хүтэлбэрилэгшэд

энээн тухай гол таһа нюуһан байгаа. Ноябриин 12-то тэндэхи райсоведэй сесси болоһон байгаа ха. Зүгөөр Танхойн больницын врач Н. С. Михалкинай үгы байгаа һаа, эндэ түмэр замай усал тухай нэгэшье үгэ сохом хэлэгдэхэгүй һэн. Гэнэ усалай болоһон фото-зурагуудые гаргажа, депутадуудта тэрэ харуулһан байгаа бшуу. Райсоведэй депутадууд аяар октябриин 20-до болоһон түмэр харгын гэнэ усал тухай һая дуулажа байһандаа гайхаһанаа, голхорһоноо мэдүүлһэн байгаа. Зүгөөр гэнэ усалай хойшолонгуудые усадхаха талаар ямаршье шиидхэбэри эндэ абтаагүй. Сессиин хүдэлмэридэ районой газетын редактор Л. И. Черкашина байһан аад, энээн тушаа нэгэшье үгэ бэшээгүйнь гайхамаар. Районой байгаали хамгаалха бүлгэмэй түрүүлэгшэ М. Ф. Быков гэнэ усал тухай һайн мэдэхэ аад, юундэ депутадуудһаа нюугаа гээшэб?

Нүхэр Быков Кедровая станци шадар болоһон гэнэ усал тухай акт октябриин 25-да бэшэһэн байна ха юм. Энэ актын ёһоор, ноябриин 5 болотор гэнэ усалай хойшолонгуудай усадхагдаагүй һаань, Мысовая станциин начальник яла түлэхэ байгаа. Зүгөөр заагдаһан болзор соо гэнэ усалай хойшолонгууд усадхагдаашьегүй, яла түлүүлэгдээшьегүй байха юм. Энэ акт харахада вагонууд соо минеральна үтэгжүүлгэһээ гадна, хорото бодосууд бии байгаа гэжэ элирнэ. Энээн тушаа урда тээнь хаанашье хэлэгдээгүй байһан гээшэ.

Кабанскын агрохимлабораториин ноябриин 12-то хэһэн шалгалтын дүнгөөр, газарай хүрьһэн соо фосфор нормоһоо 620 дахин үлүү гэжэ элирээ.

Кабанскын районой газар дээрэ болоһон гэнэ усал байгаалида хэды шэнээн хохидол ушаруулаа хэб? Дахинаа иимэ юумэнэй болохогүйн тула республика дотор юун хэгдэнэб? Юундэ районой, республикын зон энээн тухай һаяхан дуулаа гээшэб? Республикын хүтэлбэрилэгшэд энэ асуудалнуудта ямараар ханданаб? Һанамжа, дурадхалнуудаа хэлэхэ ха гү?

А. ХАХАЛОВ,
Байгалай жасын Буряадай отделениин правлениин түрүүлэгшэ.

СССР-эй Верховно Соведэй Тогтоол

АРАДАЙ ХЭРЭГЛЭМЖЫН ЗАРИМ ЭД БАРААНДА ХЭЛСЭЭТЭ (СҮЛӨӨ) СЭНГҮҮДЫЕ 1990 ОНОЙ НОЯБРИИН 15-һаа ТОГТООЛГОТОЙ ДАШАРАМДУУЛАН, ОРОН ДОТОР ТОХЕОЛДОҺОН БАЙДАЛ ТУХАЙ

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй мэдээсэлые, мүн Ажалай, сэнгүүдэй ба социальна политикын асуудалнуудаар Союзай Соведэй комиссиин, Союзай Соведэй Түсэблэлгын ба бюджетно-финансова комиссиин, арадай хэрэглэмжын эд бараанай, худалдаа наймаанай, коммунально-ажаһуудалай ба хүн зондо үзүүлгэдэдэг бусад туһаламжын талаар Национальностьнуудай Соведэй комиссиин тобшололые шагнаад, СССР-эй Верховно Совет иигэжэ **тогтооно:**

арадай хэрэглэмжын зарим эд бараанда хэлсээтэ (сүлөө) сэнгүүдые тогтоолготой дашарамдуулан, 1990 оной ноябриин 15-най һүүлээр эд хэрэглэлгын дэлгүүр дээрэ тохёолдоһон байдалые долоон хоногой болзорто шэнжэлээд, тэрэнэй дүнгүүдээр шиидхэбэри баталан абажа, СССР-эй Верховно Соведтэ мэдээсэхые СССР-эй Министрнүүдэй Соведтэ даалгаха.

СССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ А. ЛУКЬЯНОВ.

Москва. Кремль. 1990 оной ноябриин 23.

СССР-эй Верховно Соведэй Тогтоол

ОРОН ДОТОРХИ БАЙДАЛ ТУХАЙ

Орон доторхи байдал улам муудана, бэрхэтэй хүшэр байдалда оромнай орохо дүтэлэнхэй. Политическэ, социально-экономическа һалбаринуудтахи ба эд хэрэглэлгын дэлгүүр дээрэхи байдал улам һүжэрнэ, эд бараанай ба мүнгэнэй тэнсүүри алдагдаа. Нацинууд хоорондын харилсаанууд аюултай шэнжэтэй болонхой. Гүйсэдхэхы засагай байгууламжанууд һандаргагдана. Һүүдэрэй экономикын үзүүлдэг таарамжагүй муу нүлөөн үргэдэнэ, гурим журам муудана, гэмтэ ябадалнууд олошорно. Орон соо онсо байдалай тохёолдожо байхада, эрид шууд хэмжээнүүдые баталан абаха эрилтэ табигдана.

Гэхэ зуура СССР-эй Верховно Соведэй, республиканuудай Верховно Соведүүдэй, гүйсэдхэхы ба захирхы зургаануудай нэгэн һаналтайгаар ажалаа ябуулдаггүй байһаниинь орон соохи социально-политическэ байдалда муу нүлөө үзүүлнэ. Элдэб шатын хуулиин зургаануудай нэгэ нэгэндээ зүришэһэн актнуудые баталан абаха ябадал үргэдэнэ. СССР-эй Президентын баталан абаһан Хуулинууд ба Указууд олонхи ушарнуудта дүүргэгдэнгүй үлэнэ, үгышье һаа, һанаһанда хүрэмөөр дүнгүүдые түйланагүй. Бүрин эрхэтэ республикачуудай аша туһые хангаха Союзна шэнэ хэлсээнэй үндэһөөр ССР Союзые сахин үлөөхэ шухала байһаниие мэдэрэн, хуулиин ба экономическа ажал ябуулгын талаар ССР Союзай ба Федерациин байгууламжануудай хоорондохи эрхэ мэдэлые хизаарлаха тухай СССР-эй хуулинуудта үндэһэлһэн хоёр талын ба олон талын хэлсээнүүдые хоорондын хэмжээ болгон баталха хэрэгтэй гэжэ СССР-эй Верховно Совет тоолоно.

СССР-эй Президентын, республиканuудай хүтэлбэрилэгшэдэй ба СССР-эй арадай депутадуудай дурадхалнуудые хараада абан, СССР-эй Верховно Совет иигэжэ **тогтооно:**

1. СССР-эй болон республиканuудай гүрэнэй засагай гүйсэдхэхы ба захирхы дээдын зургаанuудай, мүн тэрэшэлэн нютагай гүрэнэй зургаанuудай ажал ябуулга ба тэрэнэй үрэ дүнгүүд ороной ондоо болоһон политическэ ба социально-экономическа байдалда таараһагүй гэжэ тоолохо. Тэдэнэй байгууламжые, уялгануудые хубилгаха, кадрнуудые шэнэлхэ.

Иимэ зорилгоор хоёр долоон хоногой болзорто СССР-эй Верховно Соведтэ иимэ удхатай дурадхалнуудые оруулхыень СССР-эй Президентдэ дурадхаха:

горитойгоор бэхижүүлхэ, республиканuудай аша туһые хамгаалха ба эдэ зургаанuудай хүтэлбэрилэгшэдэй бүридэлые шэнэлхэ зорилгоор ССР Союзай засагай гүйсэдхэхы ба захирхы зургаанuудай системые хубилган шэнэдхэхэ тухай;

Федерациин соведэй үүргэ ба уялгануудые хубилгаха, республиканuуд хоорондын экономическа совет байгуулха, үлэмжэ булюу эрхэтэй байха ябадалые болюулха, гүрэнэй зөөриие үмсын болгохо программанuуд, зөөриие үмсэлэлгые гуримшуулха талаар хэмжээнүүд тухай;

Арадай депутадуудай нютагай Соведүүдэй гүйсэдхэхы ба захирхы зургаанuудай байгууламжые болон уялгануудые нарижуулан һайжаруулха тухай.

Федерациин соведтэ эдэ дурадхалнуудые уридшалан зүбшэн хэлсээд, эдэ материалнуудтай СССР-эй Верховно Соведые танилсуулха.

2. Орон соохи эдеэ хоолой талаар байдалые һайжаруулха, ниитэ союзна ба республиканuуд хоорондын жасанuудта эдеэ хоолой зүйлнүүдые эльгээхэ талаар уялгануудые бүхы республиканuуд болон регионуудаар заабол дүүргүүлхэ талаар программа СССР-эй Президентын хүтэлбэри доро хоёр долоон хоногой болзорто зохёогдохо гэжэ хараада абаха.

Хариин оронуудһаа худалдажа абтаһан, мүн материальна туһаламжа болгон эльгээгдэһэн эдеэ хоолой зүйлнүүдые хубаарилгые Федерациин соведэй хиналта доро табиха.

Гадаадын оронуудһаа худалдажа абтаһан продукциие хараалагдаһан зорилгоор хэрэглэлгын хойноһоо хиналтые нэн түрүүн хараада абан, экономикодо зорюута һаад татаха ябадалтай ашаг үрэтэйгөөр тэмсэхыень СССР-эй Гүрэнэй аюулгүйе сахиха комитедтэ даалгаха.

Орон соо бии байһан эдеэ хоолой зүйлнүүд, регионуудаар тэрэниие хубаарилга тухай, мүн 1990 оной декабрьһаа 1991 оной март хүрэтэр ороной хүн зониие хангажа болохоор нормонууд тухай мэдээнүүдые 1990 оной декабриин 1 болотор СССР-эй Верховно Соведтэ дамжуулгые СССР-эй Министрнүүдэй Соведтэ даалгаха.

3. СССР-эй Конституцяар тодорхойлогдоһон эрхэтэдэй эрхэнүүдые эбдэһэн, тэдэнэй ами наһанда, элүүр энхэдэ ба зөөридэ аюулай тохёолдоһон ушарнуудта СССР-эй Хууляар хараалагдаһан хэмжээнүүдые, тэрэ тоодо онсо хэмжээнүүдые абахые СССР-эй Президентдэ дурадхаха.

4. Хуули хамгаалгын системын хүдэлмэриие тааруугаар хүтэлхэ зургаан СССР-эй Президентээр бүридхэгдэхэ, эгээл аюултай гэмтэ ябадалнуудтай тэмсэхэ талаар тусхай албан байгуулагдаха гэжэ хараада абаха. Тус асуудалаар СССР-эй Президентын мэдээсэлые СССР-эй Верховно Соведэй заседани дээрэ хаража үзэхэ.

5. Союзай шэнэ хэлсээ баталалгада хандасаяа элирхэйлһэн республиканuудай түлөөлэгшэдэй мэдүүлгэнүүдые анхаралда абан, тэрэнэй баталан абтатар СССР-тэхи социально-экономическа байдалые тогтонижоруулгые хангаха саг зуурын хэлсээнүүдые республиканuудай бүрин эрхэтэ түлөөлэгшэдтэй хамта һэрын болзорто зохёожо, гар табихыень СССР-эй Президентдэ дурадхаха.

1991 ондо, илангаяа нэгэдэхи кварталда предприятинуудай жэгдэ һайнаар хүдэлхын тула материальна нөөсэнүүдээр ба зүйлнүүдээр хангадаг бүхы предприятинуудые 1990 оной нэгэдэхи кварталай хэмжээнһээ доошо бэшээр заншаһан ажахынуудай хоорондын холбооной ёһоор хэлсээнүүдые 1990 оной декабриин 15 болотор баталхыень, харин үбэлэй һаранuудта ороной ажамидарал найдамтайгаар хангахын тула эшэ хүсэнэй ба транспортын жэгдэ һайн хүдэлмэри лаб хангаха хойшолуулашагүй хэмжээнүүдые 1990 оной декабриин 10 болотор абахые уялгаһан СССР-эй Президентын Указ гаргагдаха хэрэгтэй гэжэ тоолохо.

Экономическа харилсаануудта Хуули бэхижүүлхэ ажахын талаар зүришэлдөөнүүдые шиидхэхэ үедэ зөөриин эзэдэй эрхэнүүдые ба хуулита аша туһые хамгаалха зорилгоор, мүн экономическа харилсаануудые гуримшуулха талаар республиканuудай эрхэнүүдэй үргэдэһэн ябадалые хараада абан, СССР-эй Гүрэнэй арбитражай ба СССР-эй Верховно Суудэй этигэмжэ түлөөлэлгэнүүдэй талаар хуулида хубилалтануудые оруулха тухай дурадхалтайгаар долоон хоногой туршада орохыень СССР-эй Президентдэ дурадхаха.

6. Засагай гүйсэдхэхы ба захирхы дээдын зургаанuудай ажал ябуулгын хойноһоо хинаха, республикын хуулиин зургаанuудтаи холбоо барисаа тогтоохо талаар СССР-эй Верховно Соведэй хүдэлмэриие нарижуулан һайжаруулгые хараада абан, иимэ хэмжээнүүдые бэелүүлхэ:

СССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ республиканuудай Верховно Соведүүдэй түрүүлэгшэнэртэй зүбшэжэ, бүрин эрхэтэ байлга тухай тэдэнэй баталан абаһан декларацинuудые хараада абан, ССР Союзай ба республиканuудай хуулинуудта бии болоһон зүришэлдөөнүүдые зайсуулгада шэглүүлэгдэһэн саг зуурын хэлсээнэй проектые СССР-эй Верховно Соведэй үзэмжэдэ табиха, тиихэдээ эрхэтэдэй ба предприятинуудай эрхэнүүдые хамгаалһан хуулинуудтахи зүришэлдөөнүүдые зайсуулгада онсо анхаралаа хандуулха;

долоон хоногой болзорто СССР-эй арадай депутадуудай дундаһаа комисси байгуулжа, СССР-эй Верховно Соведэй, тэрэнэй зургаанuудай хүдэлмэриин гуримые нарижуулгада, гүйсэдхэхы ба захирхы зургаанuудтай, партинуудтай, Верховно Соведтэ түлөөлэгдэһэншье, түлөөлэгдөөгүйшье ниитын нэгэдэлнүүд болон хүдэлөөнүүдтэй холбоо барисаа тогтоолгодо шэглүүлэгдэһэн тодорхой хэмжээнүүдээр дурадхалнуудые долоон хоногой болзорто бэлдэхыень даалгаха;

СССР-эй Верховно Соведэй болон союзна республиканuудай Верховно Соведүүдэй, тэдэнэй комитедүүд болон комиссинуудай хоорондо парламентнууд хоорондын сааг үргэлжын холбоо тогтоохо, энэ хүдэлмэриие тааруугаар хүтэлхын тула СССР-эй Верховно Соведэй дэргэдэ зохихо подразделени байгуулха.

7. Гүрэнэй бюджедэй гүйсэдхэлэй, саарһан мүнгэ гаргалгын ССР Союзай гүйсэдхэхы ба захирхы зургаанuудай урьһаламжын ба валютын талаар байдалай, ССР Союзай болон республиканuудай аша туһые хараада абан, алтанай нөөсые ба алмазай нөөсые бүридхэлгын ба хэрэглэлгын хойноһоо хиналта бэелүүлхын тула СССР-эй Верховно Соведэй дэргэдэ тусхай зургааниие байгуулха тухай, тэрэнэй эрхэ уялганууд тухай дурадхалнуудые оруулхыень Союзай Соведэй түсэблэлгын ба бюджетно-финансове комиссида, хуулиин ба арадай депутадуудай Соведүүдэй хүдэлмэриин асуудалнуудаар, хүтэлбэрилгые ба өөһэдөө өөһэдыгөө хүтэлбэрилгые хүгжөөлгын талаар СССР-эй Верховно Соведэй комитедүүдтэ даалгаха.

8. Союзай болон республиканuудай хоорондохи харилсаануудай, хүтэлбэриин зургаанuудые хубилгалгын, экономикодо тохёолдоһон хүшэр хүндэ байдалые зайсуулха ба тэрэниие һайжаруулха, дэлгүүртэ шэлжэн оролгын үедэ эрхэтэдые социальна талаар лаб хангаха, сэрэгэй алба хаагшадые хамгаалха, мүн тэрэшэлэн СССР-эй Верховно Соведэй болон тэрэнэй зургаанuудай ажал ябуулгые эмхидхэлгые һайжаруулха асуудалнуудаар хуулиин документнүүдэй проектнүүдые ба шиидхэбэринүүдые бэлдэхэдээ ороһон дурадхалнуудые хэрэглэхынь тула тэдэниие СССР-эй Верховно Соведэй комитедүүдтэ ба палатануудай сааг үргэлжын комиссинуудта дамжуулхыень тус тогтоолые бэлдэһэн комиссида даалгаха.

9. СССР-эй Верховно Совет зохихо шиидхэбэринүүдэй проектнүүдые хаража үзөөд, шухала ушарта СССР-эй Арадай депутадуудай дүрбэдэхи съездын баталамжада табиха.

СССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ А. ЛУКЬЯНОВ.

Москва, Кремль.
1990 оной ноябриин 23.

1. Орондо ба республика дотор тохёолдоһон гүнзэгы кризис, политическэ хүсэнүүдэй хёмороо зүришэлдөөнүүдэй улам һүжэржэ байлга, журамай ба Хуули гуримай эрид муудажа, гэмтэ ябадалай ба эдилгэ абалгын үргэдэжэ, хүнүүдэй һуудал байдалай хэмжээнэй аюултайгаар доошолжо байһан тушаа коммунистнуудай һанаата болодог ябадалые РСФСР-эй Компартиин Центральна Комитет ба Центральна хиналтын комисси хубаалдана.

Дайнай һүүлээрхи бүхы жэлнүүдтэ үзэгдөөгүйгөөр түрүүшын ээлжээнэй эд бараан хоморлдоно, хото городуудта хүйтэн, үлэсхэлэн үбэл байхаар хүлээгдэнэ, хүдэлмэригүйдэхэ ябадал үргэдэнэ, хонжоо наймаашад зоргооро аашална, засагаархид юушье хэхэ аргагүй болонхой. Манай түүхын үнгэрһэн жэлнүүдые урдаа барьяад, эдэ бүгэдые сагааруулжа болохогүй.

Национальна, нютагуудай сепаратис зүришэлдөөнүүдээр, зарим политическэ хүтэлбэрилэгшэдэй ехэрхүү сэдьхэлээр хэдэн хубинуудта таһалагдажа байһан оромнай, обществомнай социальна ехэ һандарал тээшэ дабшана. Эбтэй байхые эрхэтэдые уриалһан урианууд зорилгодоо хүрэнэгүй.

Һүүдэрэй экономико, ээзэн буса байлга ба гэмтэ ябадал, Эсэгэ ороной ба гүрэнэй хуби заяанай түлөө бүхы шатануудта харюусалгагүй болоһон ябадал обществые тогтонижоруулха замда гол һаад түбэг болоно.

ССР Союзай һандаргагдаха, совет арадай социалис түйлалтануудай усадхагдаха аюул бодото дээрээ хүрэжэ ерэнхэй. Иимэ хүшэр хүндэ байдалда РСФСР-эй Верховно Совет ба Министрнүүдэй Совет хүнүүдэй һуудал байдал хангаха шухала асуудалнуудһаа ехэнхидээ зайсадаг, журам саашадань муудуулха ябадалые үсөөн бэшэ ушарта һүжэрөөнэ. СССР-эй Верховно Соведэй болон правительствын баталан абаһан хуулинууд ба тогтоолнууд бэелүүлэгдэнэгүй. Ороной Президент онсо түлөөлэлгэнүүдээ хэрэглэнэгүй.

РСФСР-эй Коммунис партиин Центральна Комитедэй ба Центральна Хиналтын комиссиин 1990 оной ноябриин 15-най хамтын пленумэй Тогтоол

МҮНӨӨНЭЙ ҮЕ БА РСФСР-эй КОМПАРТИИН АЖАЛ ЯБУУЛГЫН ГОЛ ШЭГЛЭЛНҮҮД ТУХАЙ

Засагай түбэй ба республиканска зургаанuудай урда урдаһаа сэхэ зүреэд байлгань мүнөөнэй политическэ байгууламтые бүри һула болгоно. Ороной олохон нютагуудта хүнүүдэй шуһан адхарна, нютагһаа зугадажа гарагшадай тоо олошорно, доторой дайнай аюул тохёолдонхой.

Иимэ эрхэ байдалда үмсын үйлэдбэриие хүгжөөлгэдэ, «һүүдэрэй экономикые» хуулита болголгодо түшэглэн, арад зонтой зүбшэн хэлсэнгүйгөөр дэлгүүртэ яаралтайгаар шэлжэн оролго бүхы обществые хохидуулхаар хойшолонгуудтай байжа болохо.

Эрид шууд шиидхэбэринүүдые баталан абалгаһаа партиие зайсуулхада, гүрэнэй толгойлогшын нэрэ хүндые бууруулна, КПСС-эй хүтэлбэрилэгшэдтэ коммунистнуудай этигэл найдал алдуулна, тэрэнэй зэргэнүүдһээ коммунистнуудай гараха ушарнуудые олошоруулна.

2. Партиие шэнэдхэхэ хэрэг үндэһэ баримтагүйгөөр унжагайраа гэжэ РСФСР-эй Компартиин ЦК ба ЦКК тоолоно. Үзэл сурталай тэмсэлдэ залан сэхэ бэшэ байлга ба оппортунизм, ямаршье тогтонги һаналгүй байлга, политическэ ба арюун зүб ябадалай хараа шугамуудые эрид шууд хамгаалхагүй байлга коммунистнуудые мэгдүүлнэ, ниитын ажабайдалһаа КПСС-ые түрижэ гаргахые, республикын ба ороной конституционно байгуулалтые хүсөөр хубилгахые эрмэлзэдэг коммунизмда харша оппозицитай амжалтатайгаар тэмсэхэ арга олгоногүй. Предприятинууд болон эмхи зургаанuудта, армида, КГБ-дэ, хуули хамгаалгын зургаанuудта партийна организацинуудые болюулха шиидхэбэринүүд ба урианууд эдэ бүгэдэдэ шэглүүлэгдэнэ гээшэ.

Социализмда харша хүсэнүүд олониитэдэ мэдээсэл тараадаг олохон хэрэгсэлнүүдые гартаа абанхай, олониитые элдэбээр мэхэлдэг. Соёл болбосоролдо ашаг олзоор дашуурлга урмашуулагдана, оюун ухаанай талаар угай баялигуудта, арадай түүхэтэ ёһо заншалнуудта ба арюун сэбэр ябадалда аюул тохёолдуулагдана.

Тохёолдоһон иимэ байдалда хүдэлмэришэнэй хүдэлөөнтэй, таряашадай холбоонтой, залуушуулай эмхинүүдтэй, интернациональна хүдэлөөнтэй, интеллигенцитэй, социалис шэлэлтын уг зорилгонуудые аршалан хамгаалдаг обществые шэнэдхэлгын тала эдэбхитэйгээр баримталдаг бусад хүсэнүүдтэй парти харилсаа холбоо һулаар бэелүүлнэ. В. И. Ленинэй нэрэдэ ба хэрэгүүдтэ, Октябриин түүхэтэ түйлалтануудта халдаха ябадалда, коммунистнуудые эбгүй болгохо һанаашалгануудта эрид шууд сохилто хэгдэнэгүй. Партийна организацинуудай таһалгаряагүйгөөр шэнэдхэгдэхэдэ, нэрэтэй түрэтэй партийна хүдэлмэрилэгшэдэй кадрнууд алдагдана.

3. Ажалшадай байдалые муудуулдаг, ССР Союзые һандаргадаг политикые эдэбхитэйгээр буруушаанабди гэжэ РСФСР-эй Компартиин ЦК ба ЦКК мэдүүлнэ. Манай шэлэһэн социалис замые батадхаһан партиин XXVIII съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлхыень коммунистнууд - депутадуудта, КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарьта, ороной Президентдэ партийна организацинууд эрилтэ табиха эрхэтэй ба уялгатай гэжэ тоолоно.

РСФСР-ые социалис бэшэ, совет бэшэ, демократическа бэшэ, ССР Союзтай элдэб уялгануудаар холбогдоогүй республика болгохо бодото аюул РСФСР-эй Арадай депутадуудай 2-дохи съездэдэ бэлдэгдэһэн республикын шэнэ Конституциин проект соо бии. Энэнь хадаа социалис байгуулалтые хубилгаха, демократическа худал хуурмаг демократитай ехэ гүрэн байгуулжа болохо гүрэнэй урбалтые Конституцяар батадхаха нюуса далдагүй эрмэлзэл мүн.

4. Ниитэ нэгэн гүрэн түрэ сахин үлөөхын, эрхэтэдэй амгалан тайбан байдал хангахын тула хүсэтэй Совет засаг хэрэгтэй. Орон соохи байдалые тогтонижоруулха, тэрэниие кризисһээ гаргаха хэрэгтэ түрүү үүргэ дүүргэхые Пленум партийна комитедүүдтэ, партийна организацинуудта, Россин бүхы коммунистнуудта хандана.

Хүшэр хүндэ үе сагые хараада абан, бүхы шатын Соведүүдтэ коммунис можонуудые заатагүй байгуулха, тэндэ доторой журам, зохихо партийна организацинууд болон парткомуудтай харилсаа холбоо бэелүүлхэ арга оньһо бии болгохо шухала гээшэ мүнөө үеын шухала зорилго гэжэ тоолонобди.

Орон соохи байдалые тогтонижоруулха үедэ ороной Президентын дурадхаһан бодото хэмжээнүүдые нарижаар бэелүүлхые, энэ онсо байдалда митингнүүдые, жагсаалнуудые, забастовконуудые, эрхэтэдэй мэдэлэй үгэхэгүй ябадалнуудые хорихые уряалжа, арадай депутадуудай бүхы Соведүүдтэ, партинуудта, ниитын политическэ эмхинүүдтэ ба хүдэлөөнүүдтэ, СССР-эй хуби заяанай түлөө һанаата болодог бүхы хүнүүдтэ ханданабди.

5. Эмхидхэн байгуулгын съездын даабаритай зохилдуулан, партийна организацинуудта ба Пленум дээрэ болоһон зүбшэн хэлсэлгые хараада абан, «РСФСР-эй Коммунис партиин ажал ябуулгын гол шэглэлнүүдые» баталха. Партийна комитедүүдэй, коммунистнуудай болон партийнабэшэ хүнүүдэй ажаглалтануудые, дурадхалнуудые ба үүсхэлтэ программануудые хараада абан, тус Шэглэлнүүдые гүйсэд болгожо, бүхы коммунистнуудта мэдээсэхые комиссида даалгаха.

Нютагай эрхэ нүхэсэлнүүдые ба мүнөөнэй байдалые хараада абан, хүдэлмэриингөө тодорхой шэглэлнүүдые ба түсэбүүдые тодорхойлходоо, партийна организацинууд тус документые хүтэлбэри болгохо.

• • •

РСФСР-эй Компартиин ЦК болон ЦКК коммунистнуудта, хүдэлмэришэд, таряашадта, интеллигенцидэ, өөрынгөө ажалаар амидардаг бүхы хүнүүдтэ хандажа, һэримжэтэй байхые уряална. Имагтал таанад Совет гүрэниие бэхижүүлжэ, ажалшадай засаг хангажа шадаха байнат!

Эмхитэй байбал, хүсэтэй байхабди. Эмхидхэлээ бэхижүүлэгты! Социалис хуулиие наринаар хүтэлбэри болгон, үйлэдбэриие, продукци хубаарилгые, хуули гурим хиналта дороо абагты. Танай этигэл найдал харюулаагүй депутадуудые бусаагты.

Имагтал ажалша коллективуд, ажалша хүнүүд һүйдхэлһөө, хёмороонһоо Россие, ССР Союзые, обществые абаржа шадаха.

Республикымнай ажалшад, хүсэлэл оролдолгонуудаа нэгэдүүлыт.

ЭДЕЭ ХООЛОЙ ПРОГРАММА — БҮГЭДЭ АРАДАЙ ХЭРЭГ

АРГА БОЛОМЖОНЬ ЗАХАГҮЙ ЕХЭ

Александр Александрович Быков ГАЗ түхэлэй автомашинаараа хоёрдохи жэлээ май һараһаа октябрь болотор таһалгаряагүйгөөр хуушанайнгаа маршрудаар ябадаг байха юм. Хура бороотойшье, нара һалхитайшье байг, үглөөнэй 6 часһаа 10 час болотор тосхонойнгоо үйлсөөр аалихан ябажа гэрһээ гэртэ тогтоһоор, һабаар дүүрэтэр сагаан эдеэтэй буцадаг. Үнэндөө Гүүндэ һууринай айл бүхэндэ тогтожо ябаха болоо һаа, саг ехэ хэрэгтэй даа. Гүүндэдэ ажаһуугшадай айл бүхэнһөө һү суглуулжа, тоһоной заводто тушаадаг ажалтай энэ нүхэрнай тосхонойнгоо хүн зондо хүндэтэйгөөр хүлеэгдэн угтагдана. Үдэр бүхэндэ 6—7 зуун литр, заримдаа бүришье ехэ һү суглуулжа тушаадаг Александр Александрович айл бүхэнөө хэды һү тушаахыень уридшалан мэдэхэ болонхой байдаг һэн.

— Хэрэглэмжэһээ үлүү гараһан продукцияа байһан сооньтушаадаг Андрей Прасковтониие, Дулма Цыбенова, пенсионернүүд Мария Панова, Хандасу Будаева гэгшэд үдэр бүхэндэ 15—30 литр һүтэйгөөр автомашина угтадаг һэн. Сагаан эдеэнэй улам ехээр суглархада, урмашахаар байдаг бэлэй,— гэжэ Александр Быков м…ээ хөөрэнэ.

Намарай нэгэ үдэр Александр Александровичтай хамта айлнуудаар ябалсаа һэм. Жэшээлбэл, Андрей Иванович Прасковтондо хүрэжэ ерэбэбди. Гэрэй эзэн Яруунын совхоздо жолоошоноор ажалладаг байба. Харин Нина Ильинична гэрэй эзэн эхэнэр. Энэ гэр бүлэ үнэхөөрөө үнэр баян байдалтай. Прасковтон дүрбэн үритэй. Хоёрынь томо боложо, өөрын гэр бүлэтэй болонхой. Хоёр бага хүбүүдынь Иван, Павел һургуулиин һурагшад юм. Эхэ, эсэгэдээ хамһалсадаг, ажалһаа тунхарихагүй үхибүүд байгаа бэлэй. Юрэдөө, хэр угһаа хойшо таряашанай гэр бүлэ хэзээдэшье садхалан, сэдьхэл дүүрэн байдаг һэмнай даа. Мүнөөшье тэрэл хэбээрээ гэжэ һанахаар һэн. Үмсэдөө адууһа мал барижа үсхэбэрилөөд, багаханшье һаань, огород тарижа, хартаабха, овощоор өөрыгөө хангаад байхада иимэл даа.

Андрей Иванович Прасков совхоздоошье магтаалтай. Ажалша хүнэй байра байдал хаанашье гуримтай байдаг һэмнай даа. Энэ хүнэймнай үмсын ажахы баһал гуримтай. Мүнөө долоон үхэртэй, тэрэ тоодо гурбан үнеэтэй, гахайтай, поршоонхонуудые тэжээнэ. Огородынь ургасаар баян байгаа һэн. Хартаабха яһалал абтахаар бэлэй. Энэ бүлынхид сүлөө сагаа энэл ажахыдаа гамгүй зорюулна. Илангаяа гэрэй эзэн эхэнэр Нина Ильиничнада ехэ ажалынь хүртөө ааб даа. Гэрээ харахын хажуугаар малаа хооллуулха, поршоонхо, гахайнуудаа харууһалха, огородоо хараха хэрэгтэй. Үхибүүдынь баһал туһалаа ааб даа. Юрэдөө, энэ гэр бүлэдэ гар һула һууха хүн үгы һэн.

Андрей Иванович үмсэдөө найдамтай бүхэ ажахы байгуулһандаа үхибүүдээшье эдеэ хоолой продуктнуудаар хангана. Мүн үлүү гараһан хартаабха, мяха, һүеэ совхоздо гү, али бэлэдхэлэй пунктда тушаана. Мүнөө дурсагдагша сельскэ Соведэй харьяата һуурин, тосхонуудаар үмсэдөө мал, гахай, шубуу баригшад яһала олошороо. Жэшээлбэл, диилэнхи айлнууд үхэр мал барихын хажуугаар гахай, хони, мори, шубуу үсхэбэрилдэг айлнууд захаһаа олон һэн.

Гүүндэдэ наһатайшуулһаа байха бүри залуу айл бүлэ — совхозой барилгашадай прораб Элбэк Цыдыпович Гармаевтан үмсэдөө яһала баян байна. Тэрэ гушан гурбатай. Һамганиинь Гүүндын сельподо товароведээр ажалладаг. Энэ гэр бүлэ гурбан үхибүүдтэй. Хүүгэдынь наһаар бага, үшөө һургуулида ороодүй. Гэбэшье залуу айл зургаан үхэртэй, тэрэ тоодо табан үнеэтэй, гахайтай, хонитой байха юм. 1987 ондо Буряадай хүдөө ажахын институт дүүргэһэн Баир Цыденович Цырендоржиев инженер-механигаар ажаллахаяа эндэ ерээ һэн. Залуу хүбүүн эндэһээ наһанайнгаа нүхэрые шэлээ. Совхоз залуу мэргэжэлтэндэ тугаллаха хашараг үгөө һэн. Тэжээлээр хангаа ааб даа. Мүнөө Баяртанай үмсын ажахыда дүрбэн үхэр, тэрэ тоодо һаагдаха хэдэн үнеэн бии. Энэ айлайхи хэрэглэмжэһээ үлүү гараһан һүеэ заабол тушаадаг гуримтай. Үмсэдөө олон мал барижа, гансашье өөһэдыгөө бэшэ, эдеэ хоолой ниитын жасада горитойхон хубитаяа оруулагшад эндэ захаһаа бии. Совхозой мал шахан таргалуулха гүүртын үхэршэн В. Н. Дружинин үмсэдөө 15 үхэртэй, тэрэ тоодо 4 үнеэтэй, хоёр гахайтай, хурьгатай табан хонитой, даагатай нэгэ гүүтэй байгаа һэн. Мүн совхозой зоотехник Н. С. Будаев 7 үхэртэй, хоёр гахайтай, хонитой, моритой айлайхи байшоо. Гүүндын ветеринарна участогые даагша Т. Э. Жанчипова арбан үхэртэй, пенсионер Д. Б. Цыбенова юһэн үхэртэй байба.

Үмсын ажахые үндэһөөрнь үгы хэхэ хүдэлөөндэ нилээд хохидоһон Гүүндын айлнуудай адууһа малые олошоруулхын тула ехэхэн хүдэлмэри ябуулагдаһан байха. Илангаяа Яруунын совхозой хүтэлбэрилэгшэд Гүүндын сельскэ Соведэй гүйсэдком, арадай депутадууд үмсынгөө ажахые һэргээгшэдые нилээд дэмжэжэ, горитойхон туһаламжа үзүүлһэн байха. Эндэ һуурин, тосхон бүхэндэ ажаһуугшадай үмсын адууһа мал бүридхэлдэ абтажа, үнеэ, хони, гахай үсхэбэрилдэггүй айлнуудтай тусгаар хөөрэлдөө үнгэргэһэн, арга боломжонь тодорхойлогдоһон байха. Эдэ ойлгуулламжын хүдэлмэри ябуулһанай аша үрэ элеэр харагдаа юм. Жэшээлбэл, 1988 ондо эндэхи айлнуудһаа 522 центнер һүн суглуулагдаһан һаа, 1989 ондо 661 центнертэ хүргэгдөө. Тиихэдэ байгша ондо энэ хэмжээн эрид дээшэлүүлэгдээ.

Мүн мяханшье эдэ жэлнүүдтэ горитойхоноор тушаагдаһан байна.

Ямар ушарһаа айлнуудһаа продукци ехээр суглуулагданаб гэхэдэ, хэрэглэмжэһээ үлүү гараһан һү, мяха ехээр тушаагшад заабол урмашуулагдана гэээшэ. Нэн түрүүлэн хүдөөгэй һууринай шэнэ шарайе хубилгажа, болбосон түхэлтэй болгоно. Тобшолбол, Соведэйнгээ харьяата нютаг, һууринуудые һэргээн байгуулха хүдэлмэри эндэ үргэнөөр ябуулагдана. Тэрэшэлэн гэрнүүд олоор баригдажа, ашаглагдана. Гансахан 1989 ондо Хоргодо гурбан гэрэй оронда дүрбэн гэр шэнээр бодхоогдоо һэн. Гүүндэдэ үйлэдбэриин объектнүүд болон гэр байра барилгада 1 миллион 55 мянган түхэриг гаргашалагдаа. Нёдондо соёлой байшан, түбэй һаалиин фермэдэ тугалнуудай байха залгалаа, шэнэ гэрнүүд, Эхиндэхи фермэдэ үнеэдэй томо байраһаа эхилээд олон барилга ашаглагдаа юм. Байгша ондо барилгада 1 миллион 765 мянган түхэриг һомологдоо һэн. Тэрэнэй 900 мянган түхэригынь ажахы доторхи харгы шэнэлэн заһабарилгада гаргашалагдаа. Бусад мүнгэниинь баригдажа дүүргэгдээгүй үнеэдэй гурбан байра, хонидой хашаа, хорёо, нефтебаза, мүн байрын зургаан гэр барилгада гаргашалагдажа байна.

Түс ажахыда ажаллахаяа ерэһэн залуу мэргэжэлтэдтэ тугал, хашараг худалдажа, үбһэ тэжээлээр хангажа, туһаламжа үзүүлнэ. Ниитын малай үбһэ тэжээл бэлэдхэхэ хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадалсаһан һууринай хүн зон, совхозой хүдэлмэришэд түлбэриһөө гадна 20 центнер үбһэ, һолоомо абадаг байха юм. Хэрбээ хэн нэгэ айлда хэрэгтэй болоо һаань, совхозой ажалша коллективэй соведэй шиидхэбэреэр үбһэ тэжээл нэмэжэ үгтэдэг. Тиихэдэ ороохо таряа хуряалгада хабаадалсаһан совхозой хүдэлмэришэд 4—5 центнер таряа абана.

Сельскэ Соведэй харьяата һуурин, тосхондо ажаһуудаг бусад айл, зон баһал анхарагдажа байдаг. 1988 ондо совхозой хүдэлмэришэд болон эндэхи бусад хүн зондо 1,5 мянган центнер үбһэ, 1000 центнер һолоомо, 100 центнер талха, таряанай зүйл, 200 центнер зеленко, харин 1989 ондо 1,5 мянган центнер үбһэ, 600 центнер һолоомо, 1000 гаран центнер таряа, бусад тэжээл худалдагдаа. Мүн мал үсхэбэрилхэ дуратайшуулда эмэ хашараг, буруу худалдана.

— Хүдөөдэ ажаһуудаг аад, газар гэшхэхэ малгүй, ган гэхэ нохойгүй байха гээшэ гайхалтай. Мүнөө үмсэдөө адууһа мал үсхэбэрилхэ арга боломжо бии болоо. Юрэдөө, залхуурһанай хэрэггүй гэжэ һанагшаб,— гэжэ Александр Быков хэлээ һэн.

Үнэн дээрээ республикымнай нютаг бүхэндэ үмсын ажахые хүгжөөһэнэй ашаар эдеэ хоолой продуктнуудые элбэгжүүлхэ арга боломжо захагүй ехэ. Зүгөөр эндэ бүхы юумэн урид һайнаар бодомжологдохо ёһотой гэхэ гү, али эхинһээ бүдэрэлтэгүй ябуулагдабал һайн үрэ дүн заабол түйлагдаха.

В. ГАНЖУРОВА.

Хүн зоной ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангадаг министерствын дэргэдэхи «Буряттрикотажбыт» нэгэдэл 12 цехтэй юм. Спортивна костюмууд, плати, жакет, джемпер, эхэнэрнүүдэй колготко, эхэнэрнүүдэй ба хүүгэдэй костюмууд эндэ нэхэгдэдэг, оёгдодог.

Тус нэгэдэлһээ республикын районуудта 4 филиал хүдэлнэ. Сэбэр, холимол нооһоор, синтетикээр хубсаһан оёгдодог.

Брянскын, Суворовой, Шэтын комбинадуудһаа «Буряттрикотажбыт» түүхэй эд абана. Трикотаж хубсаһан гансал захчлаар нэхэгдэдэг, худалдаанда миил байдаггүй.

Предприятида хүдэлмэришэдһөө 12 бригада бүрилдүүлэгдэнхэй. Нэгэл халаанда хүдэлнэд. Оёдолой цехтэ 30 хүн ажаллана. Оёдолшон Т. Ф. Лосева 10 жэлэй стажтай юм. Тэрэ угалза хээ гаргадаг машинкануудые шадамар бэрхээр хүдэлгэнэ. Нэхэлгын цехтэ дүршэл ехэтэй 20 хүн ажаллана.

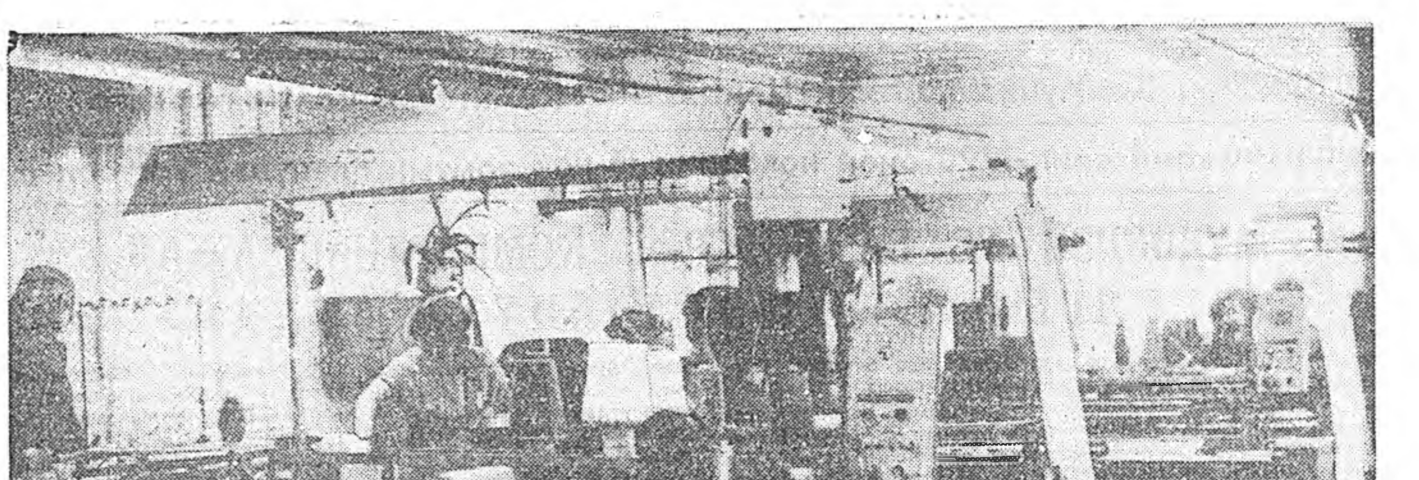
Табадахи разрядай нэхэгшэ А. А. Халтуева нэгэ газартаа 24 жэл хүдэлнэ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: 1. Оёдолшон Татьяна Лосева. 2. Нэхэлгын цех. 3. Дээдэ гарай мэргэжэлтэн А. А .Халтуева япон станогой дэргэдэ.

С. БАЛДУЕВАЙ фототекст.

ЗАХИЛААР НЭХЭГДЭНЭ, ОЁГДОНО

ГҮРЭНЭЙ ЗАХИЛАЙ АРГААР ХАНГАХА

Дэлгүүрэй экономикодо ороходо, барилгадахи материально-техническэ хангалгын хүдэлмэри улам орёо болохо гэжэ һананаб. Тиимэһээ маркетинг һайн мэдэхэ, түгэс эрдэм мэдэсэтэй, һүбэлгэн ухаатай хүнүүд хангалгын хүдэлмэри эрхилхэ болоно. Хэрэг ёһо мэдэхэ, шэнэ ёһоор бодомжолдог мэргэжэлтэд дэлгүүрэй экономикын гуримда дамжан оролгын үедэ материально-техническэ хангалгые һайжаруулжа шадаха байна ха юм.

Мүнөө үедэ материально-техническэ хангалга хоёр аргаар хэгдэнэ. Нэгэдэхинь гэхэдэ, СССР-эй Госснаб болон элдэб һалбаринуудай хангалгын албанууд болоно. Хоёрдохинь гэбэл, эд бараа, продукци үйлэдбэрилэгшэд ба хэрэглэгшэдэй хоорондо тогтооһон сэхэ харилсаан мүн болоно. Ажахы эрхилэлгын нэгэ гуримһаа нүгөөдэдэнь дамжан оролгын үедэ барилганuудые материалнуудаар хангаха иимэ зорилго бидэнэрэй урда табигдана. Барилгашадые материальна нөөсэнүүдээр хангахын тула СССР-эй Госснабай территориальна управленидэ захил хэхэ болонобди. Тиин энэ управлени проектнэ эрилтэ хэрэглэмжэдэ үндэһэлэн, оптово худалдаа наймаанай гуримаар хангаха юм. Барилгын комплексын ажахы эрхилэлгын шэнэ гуримда орожо байһан үедэ хангалгын энэ арга гурим эгээл таатай байна. Тиимэһээ «Востсибглавснабай» һуури дээрэ бэеэ даанги «Читаглавснаб», «Бурятглавснаб», «Иркутскглавснаб» управленинүүдые бии болгохо гэһэн зүб шиидхэбэри СССР-эй Госснаб абаһан байна бшуу. Иимэ шиидхэбэриин абтаагүй һаа, дэлгүүрэй экономикодо дамжан оролгын үедэ байдалнай эмхи гуримгүй, ойлгосогүй юумэн олон болохо һэн. Шэнэ управлени материальна бүхы нөөсэ баялигуудые зүбөөр хэрэглэлгые удаарангүй, түргэнөөр шиидхэхэ болоно.

Теэд үнэн дээрээ энэ гурим ёһотоор нэбтэрүүлэгдээгүй байһаар. Республикын предприятинуудай түлөөлэгшэд, «Бурятглавснабай» хүдэлмэрилэгшэд хэрэгтэй юумэеэ бэдэржэ, ороной элдэб хотонуудаар ябаһаар гээшэ. Тэдэнэр өөрынгөө предприятиие зогсоохогүйн тула юушье хэхээр бэлэн юм.

«Бурятглавснаб» оптово худалдаа наймаа үргэргэжэ эхилээ. Теэд мүнөө сагта худалдаха юумэниинь тон үсөөн. Гэхэ зуура оптово худалдаа наймаан юун гээшэб гэжэ үсөөн зон мэдэхэ байха. Аукцион дээрэ барилгын материалнуудые, машина, түхеэрэлгэ бодото сэнгһээнь хэды дахин үнэтэйгөөр «Бурятглавснаб» худалдана. Аукцион дээрэ иимэ үнэтэйгөөр худалдахадаа тэдэнэр энэ материальна баялигуудай хуулита эзэниие нюсэгэлһэн тухай бодожо үзөөгүй ха. Ядаралта байдалда ороһон предприятинуудта иимэ «оптово худалдаа наймаан» хэрэгтэй юм гү?

Оптово худалдаа наймаанай үндэһөөр материально-техническэ хангалга нарижуулан һайжаруулга, ажахы эрхилэлгын шэнэ гурим ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэлгэ иимэ эрхэ байдалда түйлагдахагүй байна.

Предприятинуудтай сэхэ харилсаа холбоо тогтоожо, барилгын материалнуудай зарим зүйлнүүдээр барилгын эмхинүүд хангагдаха ёһотой һэн. Барилгашад энэ хэрэгтэ ехэ найдал үзүүлээ бэлэй. Манай «Бурятстрой» нэгэдэлэй үйлэдбэриин-технологическа комплектациин управлениин хүдэлмэриин дүй дүршэлэй ёһоор иимэ харилсаа холбоон тогтоогдожо шадагдахагүй байна. Яагаад иимэ байдал тохёолдоо гээшэб? Барилганuудые хангаха үүргэеэ СССР-эй Госснаб территориальна управленинүүдтэ даалгажа үгэжэрхёо. Харин түсэблэлгын, хиналгын үүргые өөртөө үлөөһэн байха юм. Барилгашад өөһэдыгөө барилгын материалнуудаар, машина болон түхеэрэлгэнүүдээр хангагты гэһэн бэлэн мүрөө территориальна управленинүүд олоо бшуу. Гэбэшье гүрэнэй предприяти тухай хуули соо гүрэнэй захилай аргаар барилганууд материалнуудаар хангагдаха ёһотой гэжэ бэшээтэй ха юм. Теэд энэ гурим бүдүүлигээр хазагайруулагдана. Тиимэһээл барилгын эмхинүүдэй түлөөлэгшэд ороной элдэб нютагуудаар барилгын материал бэдэржэ ябаһаар гээшэ.

Барилгын комплексын хүдэлмэриие һайжаруулха, түргэдхэхэ талаар хангалгын шэнэ гурим «Бурятглавснаб» олохо ёһотой. Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, барилгын материалнууд хангалга гүрэнэй захилда оруулагдаха болоно.

М. БОЛОНЕВ,
«Бурятстрой» нэгэдэлэй үйлэдбэриин-технологическа комплектациин управлениин хүдэлмэрилэгшэ.

ТУҺАЛАМЖА ДЭМЖЭЛГЭ ХЭРЭГТЭЙ

Буряад ороноймнай хойто зүгэй хизаар дайда байгаалиингаа баялигаар холын сагһаа хойшо суурхадаг. Һүүлэй жэлнүүдтэ «Бурятгеология» нэгэдэлэй геологууд Хойто Байгалай, Баунтын, Муйскын районуудай газар дайда дээрэ бэдэрэлгэ-шэнжэлэлгын хүдэлмэри эдэбхитэйгээр хэжэ, барилгын материалнуудай, үнгэтэ металлнуудай баян хэбтэшэ олоһон байха юм. Ганса Муйскын районой газар дээрэ барилгын материалнуудай, алтанай, хризотилл-асбестын хэбтэшэ олдонхой.

Энэ бүхы баялигаа гамтайгаар, зүбөөр, аша үрэтэйгөөр ашаглажа, районой социально-экономическа хүгжэлтые хүсэдхэхэ арга боломжо бии гээшэ. Тиимэһээл Муйскын райондо үнгэтэ металл, хризотилл-асбест шанаржуулха комбинадууд, хирпиисын завод баригдажа эхилэнхэй. Эндэ цементын завод бариха арга боломжо бии. Хэнэйшье мэдэһээр, манай Буряад орондо хирпиисэ үйлэдбэрилхэ шабарай хэбтэшэ тиимэ элбэг бэшэ. Муйскын райондо хүсэ ехэтэй хирпиисын завод барижа, республикын энэ талын ажахынуудые, барилгын эмхинүүдые хүсэд хангаха арга боломжо бии байна. Мүн тиигэхэдэ ой модо отолжо, тайража, барилгада хэрэгтэй материал, мебель хэхэ аргатайбди. Бидэ энэ бүхы арга боломжонуудаа хүсэд һайнаар хэрэглэжэ үшөөл шаданагүйбди. Модо отолоод, тон бага сэнтэйгээр ороной область, хизаарнуудта эльгээнэбди. Тэрэнэй түлөө юушье абадаггүй байна ха юмбибди. Районой алташадай аргагүй ехэ хүсэлэл оролдолго гаргажа абаһан үнгэтэ металл «Забайкалзолото» нэгэдэлэй мэдэлдэ эльгээгдэнэ. Саашадаа иигэжэ хүдэлжэ, ажаһуужа болохоор аал?!

«Забайкалзолото» нэгэдэлэй хүтэлбэрилэгшэд манай «Ирокинда», «Витим», «Каралон» гэжэ алта малтадаг ажахынуудтамнай ямаршье туһаламжа хүргэдэггүй. Байрын гэрнүүдые, социально-соёлой байшангуудые тэдэнэртэ тон багаар баригдадаг. Тиимэһээ эдэ ажахынуудта хүдэлхэ хүнүүд абаһаар олдоногүй бшуу. Үнгэржэ ерэхэдээ, «Забайкалзолото» нэгэдэлэй хүтэлбэрилэгшэд үнгэтэ металл шанаржуулха Ирокиндын комбинадай барилгые болюулха гэһэн шиидхэбэри гаргаһан байна ха юм.

КПСС-эй Муйскын райком, райсовет, райгүйсэдком энэ хэрэгтэ оролсожо, Ирокиндын комбинадай барилга үргэлжэлүүлхэ гэһэн шиидхэбэри абаһан юм. Энэ асуудалаар Буряадай ССР-эй Министрнүүдэй Соведтэ, КПСС-эй республиканска комитедтэ хандаһан байна.

«Үнгэтэ металл шанаржуулан абаха промышленностиие саашаданьулам хүгжөөжэ, 1986—1990 онуудта бүри ехээр продукци абадаг болохо хэрэгтэ туһаламжа үзүүлхэ, али бүхы аргаар дэмжэхэ» гэһэн шиидхэбэри КПСС-эй республиканска комитедэй бюрогой заседани дээрэ бүри 1985 ондо абтаһан байха юм. Бидэ энэ шиидхэбэриие бодото дээрэнь бэелүүлхэ ёһотойбди гээд һанагдана. Манай районой ажалшад «Бурятзолото» нэгэдэл байгуулха гэһэн дурадхал оруулжал байдаг. Ажалшадай оруулһан энэ һанамжа, дурадхалнуудые бидэ анхаралдаа абаха болонобди. Манай районой алта малтадаг ажахынуудай коллективүүд байгаалиин хүнгэн бэшэ эрхэ байдалда ажаллажа, гүрэндэ үнгэтэ металл худалдаха даабаряа хододоо үлүүлэн дүүргэнэ. Теэд орондонь юу абана гээшбибди? Байрын гэрнүүдые, социально-соёлой байшангуудые бариха болоходо, мүнгэ зөөри, барилгын материал, оньһон техникэ дуталдана. «Забайкалзолото» нэгэдэлэй хүтэлбэрилэгшэд манай районой алта малтагшадай байдал һуудал тушаа ехэ анхарал хандуулдаггүй гээшэ ааб даа. Гүрэндэ үнгэтэ металл тушааха даабаряа дүүргээл хадаа болоо гэжэ тоолодог. «Бурятзолото» нэгэдэлые эмхидхээ һаа, ехэл һайн байгаа гээд һанагдана. Байгаалиингаа баялигта өөһэдөө эзэн болохо ёһотойбди.

Тиимэ деклараци Буряадай … эй Верховно Соведэй … сесси дээрэ баталан … юм. Муйскын райондо … даһан алтан, отолгдоһо… дон манай ажалшадай … гэжэ тоологдохо ёһотой … зөөриеэ бидэ өөһэдынгөө … раар ашаглажа, районой … социально-соёлой хүгжэлтэдэ … зорюулха болонобди.

Муйскын районой … артельнүүд бараг һайнаар … дэлжэ, даабаряа ходоол … лэн дүүргэдэг заншалтай … ралон», «Витим» артелиин … илангаяа эрхимээр ажал… жэлһээ жэлдэ ехэ алта … жа, бэшэнэй дундаһаа … на. Муйскын райсоведэй … путат В. Г. Чуличковой … бэрилдэг «Витим» артелиин … дэлмэришэд алта мал… жэлэйнгээ даабари бүри … тябрь һарада дүүргээ һэн … тим» артелиин коллектив … бүри 2 миллион түхэриг … рилга-хабсаралгын хүд… өөһэдынгөө хүсэ шадал… дэг болонхой.

Тус артелиин коллектив … лэй жэлнүүдтэ районой … Таксимо тосхондо байрын … нүүдые олоор барижа … ай. Өөһэдынгөө хүдэлмэри… тэ барилга хэхынгээ … оньһожоруулагдамал … барилга-хабсаралгын … поездын ОРС-ын коллектив … захилаар байрын гэр… баридаг байна.

В. Г. Чуличковой хүтэлб… дэг «Витим» артелиин … лектив дээрэһээ ямар … та заабари үгэхэ юм ааб … хүлеэгээд һуудаг бэшэ … өөһэдынгөө арга болом… дэрдэг, олодог, хамаг … ажалшадайнгаа аша туһа… дэг заншалтай. Эдэнэр … хүдэлмэришэдэй ой тайга … гуур орхиһон оньһон … заһабарилжа, алта малтаха … дэлмэридэ хэрэглэнэ. … шадар барилгашадай … «КАМАЦУ» түхэлэй хүсэ … бульдозер, ЭКГ-200 … экскаватор заһабарилжа … лэдбэридөө хэрэглэжэ … Энэ артелиин коллектив … ровай хирпиисын заводые … дээр абахаар шиидхэжэ … заводой хүдэлмэришэд … 22 миллион хирпиисэ … аад, оройдоол 6 миллион … пиисэ гаргана. Богони … гай туршада энэ заводые … ектээр хараалһан … хүргэхэ гэһэн түсэб … коллектив зохёонхой … хүдэлмэришэд «Северозолото» … золото» нэгэдэлэй мэдэл… гадан» пансионадай … дые заһабарилжа эхил… пансионат Сочи хото… оршодог. Жэл бүри энэ … надта артелиин 30—40 … мэришэн амарха арга бол… жотой болохо юм.

Залуу мэргэжэлтэн О. А. … дыхай хүтэлбэрилдэг «Кар… лон» артелиин хүдэлмэри… үнгэтэ металл ехээр мал… хэрэгтэ мүн лэ бүхы хүсэ … далаа элсүүлжэ, муу бэ… үрэ дүн түйлана. Эдэнэр … ша ондо алта малтаха … ряа мүн лэ сентябрь … дүүргэнхэй. Түсэбһөө … граммшье, килограммшье … үлүү ехээр малтажа, гүрэн… жасада оруулха гэжэ … оролдодог. Тус коллектив … даа табиһан зорилгоёо … то дээрэнь бэелүүлжэ … нашье. Эндэ һайн бэлэдхэл… бэрхэ хүдэлмэришэд, мэр… жэлтэд олон юм. С. Н. … ников, А. А. Иванов, … Амиров болон бусад оро… сотой ажалаараа шалгар…

«Каралон» артелиин … мэришэд үнгэтэ метал… тахынгаа хажуугаар байрын … нүүдые, социально-соёлой … шангуудые өөһэдынгөө … шадалаар баридаг. Эдэнэр … бүри 16 байратай гэр … ашаглалгада тушаана. … посёлогто һэрюун ундаа … ха цех, овощ худалдаха … зин барижа байна. Ойрын … та Муя һууринай үхибүү… дунда һургуулиин байшан … рижа эхилхэ түсэб «Ироки… артелиин хүдэлмэришэд … жо байнхай.

Иигэжэ алта малтагшадай … ной социально-экономическа … хүгжэлтые хурдадхаха … хубитаяа оруулансаһа. … ажал хүдэлмэриие оньһо… руулха, байдал һуудал … һайжаруулха талаар бага … шэ хүдэлмэри хэгдэхэ ёһо…

Л. ОЧИРО…
хүдөө бэшэг…

Совет орон дотор

ТАЛЛИНН. Эстониин урда хубидахи Каагярве тосхондо хартаабха промышленна аргаар болбосоруулха акционернэ бүлгэм байгуулагданхай. Крахмал, сироп, сэбэрлэгдэһэн спирт, хартаабхын порошок, эдеэ хоолой бусад зүйлнүүдые үйлэдбэрилхэ завод барихаар тус бүлгэмэйхид хараална. Заводой технологическа түхеэрэлгэнь сүүдхэдэ 200 тонно хүрэтэр хартаабха болбосоруулха аргатай байха юм. Үлөөдэһэгүй үйлэдбэри эмхидхэгдэхээр хараалагдана. Үнгэрхэдөө хартаабхын шүүһэншье малда эдюулэгдэхэ юм.

ГРЯЗИ (Липецкэ область). Нютагай автопредприятиин жолоошон Б. Доподонов аха дүүгэй хүүрэ хүдөөлүүлэгдэһэн ленинградайхид-блокадникуудай хэдэн арбаад фамилинуудые тодоруулаа һэн. Дайнай жэлнүүдтэ түмэр замаар энээгүүр Нева дээрэхи хотоһоо эхэнэрнүүд болон үхибүүд ондоо тээшээ нүүлгэгдэдэг байһан юм. Гүрэнэй эмхи зургаануудай, больницануудай архивуудые шалгажа эхилэнхэй. Хотын ажалша коллективүүд, комсомолшууд болон залуушуул аха дүүгэй хүүрэй һуури дээрэ хүшөө бодхоогоо һэн.

МАЛЬЦЕВО (Курганска область). «Знамя Ленина» колхозой полевод, ВАСХНИЛ-ай хүндэтэ академик Т. С. Мальцев 95-тай болобо. Сибириин урданай Мальцево тосхондо хүн зон олоор суглараа. Курганай олохон ажахынуудһаа делегацинууд, бусад областьнуудһаа айлшад, мэдээжэ эрдэмтэд тэрэниие амаршалхаяа ерээ һэн. СССР-эй Президент М. С. Горбачевһоо амаршалгын телеграмма ерээ һэн. Эрдэм ухаанда ба орон соо тариан ажал хүгжөөхэ хэрэгтэ тэрэнэй оруулһан айхабтар ехэ хубитыень үндэрөөр сэгнэжэ байһаниинь амаршалганууд соо хэлэгдэнэ.

Мальцевай бэшэһэн номуудай нэгэниинь «Таряалан — минии ами наһан» гэжэ нэрлэгдэнхэй. Таряашанай олон жэлэй ажалай гүнзэгы удха энэ нэрэ соонь харуулагдана. Хорёод жэлнүүдтэ Сибириин таряашан Терентий Мальцев багахан участок дээрээ газарай үрэжэл һайжаруулха талаар туршалгануудые эхилһэн намтартай. Колхозой ехэ таряалан дээрэ тэрэнээ үргэлжэлүүлээ. «Заветы Ленина» колхозой эмхидхэгдэхэдэ, нютагайнь хүн зон газар тэрээндэ найдаһан байгаа. Тэрэ гэһэнһээ хойшо Мальцев ажахын полеводоор таһалгаряагүй хүдэлһэн. Сагай уларилай таарамжагүй жэлнүүдтэшье колхоз муу бэшэ ургаса абадаг байһан.

Колхозой полевод хүдөө ажахын эрдэм ухаае хүгжөөлгэдэ ехэ габьяатай байһан. Т. С .Мальцевай бии болгоһон хүрьһэ урбуулангүй элдүүрилхэ арга, агротехническэ бусад аргануудороной тариан ажал эрхилдэг олохон регионуудта хэрэглэгдэдэг. Тэрэ — Социалис Ажалай хоёр дахин Герой, Гүрэнэй шангай лауреат юм.

НОВГОРОД. Научно-үйлэдбэриин «Энерготехпром» нэгэдэлэй Пестовско туршалгын-механическа заводой үйлэдбэрилһэн блогуудаар хэдэн мянган ажаһуугшадай һуурин тосхон тоотой үдэрнүүдтэ бодхоожо болохо. Иимэ материалаар һургуулинуудай, хүүгэдэй саадуудай, магазинуудай байшангуудые барихань баһал хүнгэн юм.

ДУШАНБЕ. Таджикистанай ниислэл хотодо һаяхан баригдаһан үбшэ тодорхойлгын түб хүн зоной элүүр энхые хамгаалгын олохон асуудалнуудые шиидхэхэдэ туһалха ёһотой. Тэрэ үдэр бүри мянган үбшэнтэниие хангаха аргатай. Хэрэгтэй болоо һаань, түбэй мэргэжэлтэд городой поликлиникэнүүд болон больницануудай врачнуудта зүбшэл заабари үгэдэг байха.

САРАНСК. Мордвагай ниислэл хотодо хүүгэдэй үшөө нэгэ больница бии болобо. 260 хүнэй һууритай энэ больница түрүүлэн республикын хүтэлбэрилхы хүдэлмэрилэгшэдые хайгадаг байһан. Теэд олониитын эрилтээр тус клиникэ хүүгэдэй больница болгогдоо.

(ТАСС).

ПЕРМЬ. Эндэхи туршалгын механическа заводой хүдэлмэришэд үлэн хооһон байдал, буһалгаа соносхобо. Тэдэнэр заводой шудхалгын цехые арендэдэ дамжуулан үгэхэ, бүхы асуудалнуудаа өөһэдөө шиидхэдэг болохобди гэһэн эрилтэ табина.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: областной Соведэй байшангай дэргэдэ буһалгаашадай майханууд татагданхай.

ТАСС-ай фотохронико.

ОЧЕРК

ҮЕ САГАЙ ҮРИНЭРЭЙ НЭГЭН

Бидэнэй дунда «афган сэрэгшэ», «афганец» гэhэн алдартай болоhон хүбүүд Буряад орондомнай гурбан зуугаад юм. Тэдэнэрэй август hара соо Улаан-Үдэдэ суглараад, түрүүшынгээ съезд үнгэргэжэ байхадань, бултыень хараа hэм. Тиигэбэшье улаан нюураараа хэдэн удаа уулзажа, тэрэ дайн тухай хөөрэлдэhэн хүмни гансал Володя Пильчинов болоно.

рээ, бухы хэжэ ябаhан хүдэлмэреэрээ сэдьхэлээ ханадаггүй hэм. Тэрэ мүртөө жааханhаа сэрэгэй албатан болохо хүсэлтэй байгааб. Манай үеын хүбүүд Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай геройнууд болон космонавтнуудай жэшээ дээрэ үндыhэн, өөдөө болоhон, хүмүүжэhэн гээшэ аабзабди даа. Үхибүүн хонгор зангаараа тэдээндэл адли болохо, баатаршалга гаргаха юумэеэ бэдэрхэш. Бидэ бултадаа тиимэ бэшэ hаа, олонхи үхибүүд тиимэрхүүл hэмди. Тэрэ үнэн. Зүгөөр би мэдүүлгэ бэшэхэ үедөө эдир наhантаяа хахасаhан, сэрэгэй алба гараhан, томо хүн болоhон ябааб. Тиигэбэшье дайнда тулижа, зобожо байhан арадта туhалха гэhэн хүсэлни диилээ гээшэ ааб даа,— гээд бодолгото болон шанаагаа тулаад сонхо тээшэ шэртэн hууба.

hураха ёhогүй юумээр үлүүсэ hонирхожо, hанаа сэдьхэлыень хүмэрюулбэ гүб? Хөөрэлдөөмнай саашаа үргэлжэлхэгүйн гү гэжэ hанаhыемни ойлгоhондол, Володя дүүрэн харасаар урдаhаамни эрьёжэ, эгээл юрын үгэнүүдээр үнэн юумэ тухай хөөрэжэ эхилээ hэн.

ОНДОО НЮДӨӨР ХАРАЯ

«Хөөрэжэ эхилээ hэн» гэжэ хэлэхэдэмни, үльгэр онтохон hэнагдаха ёhогүй. Дайнда ябаагүйhөө байха бодото дайн гээшые зүүдэндээшье хаража үзөөгүй хүндэ, дайн тухай хөөрэхэ гээшэ hонигүй юм ааб даа. Афганистанда болоhон үйлэ хэрэгүүд тухай hураа хүн бээзэб. Тэндэ хүнэй шуhан адхараа, тэрэ холын, хүнэй зүрюу дайда олоной анхарал татаад байгаа. Харин тэндэ хабааданhан, бухы юумыень хоёр нюдэөрөө хараhан, улаан шуhаа урдахуулhан хүн өөрөө амиды мэндэ урдамни hууба. Хажуудашни хүлеэгдээгүй тэhэрэлгэ, гэб гэнтэ тархи түрүүгүй буудалдаан, үнэгэнэй харанхы hүниин добтолгонууд — хоёр жэлэй турша соо Володидо үргэлжэ үзэгдэжэ байгаа. Түрүүн ябаган сэрэгшэ, удаань пулемётно взводой командир ябаhан В. Пильчинов энээхэн наhандаа яhалал юумэ үзөө хэбэртэй. Улайха мяханай үбдэхэ, ёбойhон яhанай яншархаарнь яахамнайб. Харин амгалан тэнюун ажабайдалhаа hайн дураараа гаража ошоод, тэрэ бүгэдые үхэлэй заналта доро үзэжэ байхада, психологическа талаараа ямар ехэ хохидол гээшэб!

Хариин дайнай харидаа үлөөшье hаань, сагай ошохо тума тэрэнэй ушар үндэhэниинь саашадаа болбосоруулагдажа байха эдеэн болон, хүнүүдэй хуби заяанда үлэнхэйл. Инвалид болоhон, тэндэhээ бусаагүй хүбүүдэймнай, тэдэнэрэй эхэ, эсэгын үйлэ хуби соо тэрэ дайн үргэлжэлhөөр гээ hаа, алдуу болохогүй байна.

— Володя, дайнда аймшагтай гү?

— Юун гэхэ юм даа. Айгаа hаа, ошохогүй hэм. Аймшагтай гэхэдэ, баhа хайшаа юм. Ходо айжа ябаха болоо hаа, сагhаа урид үхэхэш. Сэхыень хэлэхэдэ, үхэлhөө айхаяа болишоод ябахалши даа. Айха шэшэрхэ гээшые солдат дабаhан байха ёhотой.

— Володя, тэрэ дайнда хабаадаhанаа мүнөө таанад шаналдаг гүт?

— Эхэ ороноо дайсанhаа хамгаалнат гэжэ манда түрүүн хэлэгдэhэн байгаа. Тиигэhээр байтараа, афган арадай зол жаргалай түлөө тэмсэнэбди гэжэ hанаабди... Парти, правительствынгаа алдуу хэhэндэ хожомынь этигэхэнь бэрхэтэй байгаа hэн. Брежневтэ ятараа шүтэдэг hэнбибди. Тэрэ дайнда хабаадаhанаа шаналхадааше яахабши даа. Яагаашье hаа, бэеэ туршагдаа гээшэ. Олон юумые ондоо нюдоер хаража, урдань ойлгодоггүй юумэеэ ойлгодог болооб. Бухы зоной зол жаргалай түлөө, үнэн зүбэй түлөө тулалдаhан, алдаhан болуужамди, гэхэ зуураа,— тэрэшье тэрэ, үнгэрөө, харин тэндэhээ зүүжэ ерэhэн орден, медальнуудайнгаа түлөө заримашуулhаа хатуу, дайрад гэhэн үгэ дууладагнай хэсүү юм. «Афганец» гэhэн үгэ хүнгэлэлтэнүүдые гуйгша шэнгеэр ойлгогдодогынь ехэл муу даа,—гээд Владимир голхорон hууба.

Интернационалист - сэрэгшэдэй болон афганецуудай эмхидхэлэй съезд дээрэ үгэ хэлэhэн хүбүүд энэ хүндүүлхэй асуудал дээрэ мүн лэ тоггоо hэн. Эдэ хүбүүднай дайнайшье үедэ, мүнөөшье орон доторoo, үнэхөөрөө, хэды ехэ туршалга дабанаб даа? Афган дайнда тэдэниие мнай түлхиhэн гүрэн түрымнай хүтэлбэрилэгшэд шэнги ябадал афган сэрэгшэдыемнай бузарланагүй.

В. Пильчинов Афганистанда 11 hара алба хээд байхадаа, 45 хоногой амаралтада табигдаад, нютагаа ерээд ошоhон юм. Хүбүүгээ хүлеэhэн эхын, нухэрөө хүлеэhэн hамганай, дүүгээ болон ахаяа хүлеэhэн хүбүүдэй тэрэ үеын баярые ямаршье үгэнүүд дамжуулхагүй байха. Зүгөөр «hөөргөө тиишэ бусахадашни ямар байгаа hэм?»— гэжэ Володиhоо асуухадамни:

— Түрүүшээр автомадшье, гранаташьегүйгөөр Союздаа алхалжа ябанаб гэжэ этигэхээр бэшэ байгаа hэн. Тархимни ехэ амараа бэлэй. Нютаг орондомнай хэды гоё, hайн байгаашье hаань, дайшалхы нүхэдни, hэшхэл, уялгамни hөөргэмни дуудажал байгаа — гээд Владимир харюусаба.

Афган дайнай ветерануудта хандасаяа хубилгажа, тэдэнэй урда уялгатайгаа мэдэрхэ зэргэтэйбди. Энэрхы сэдьхэл тухай хэлсэдэг болоhомнай үнэтэй.

АРАДАЙ ДЕПУТАТ

1955 ондо Улаан-Үдэдэ түрэhэн, техническэ дунда hургуулитай, РСФСР-эй ЛКСМ-эй Буряадай рескомой оборонно-массова ба патриотическа хүдэлмэриин таhагай хүдэлмэрилэгшэ В. А. Пильчинов интернационалист - сэрэгшэдэй соведэй зүгhөө hунгуулиин 105-дахи округhоо арадай депутадуудай Улаан-Үдэ хотын Соведэй депутадаар hунгагданхай.

Владимир Алексеевич депутат болоhонойнгоо hүүлээр округ соогуураа ябажа, hунгагшадайнгаа захяануудые бэшэжэ абаа. Тэндэнь хэдэн 5 дабхар байшангууд, хубиин хэдэн гэрнүүд ородог.

— Депутадайнгаа ажал ябуулгые шэнэ хүн аад, эдэбхитэйгээр эхилhэн байнат. Хажуу тээhээ нүлөө бии гү?

— hайн нүлөө бии, таагаат. Ахамни, Сергей Григорьевич Архипов, горсоведэй депутадаар табадахияа hунгагдаад байна. Дүршэлынь ехэ юм ааб даа. Зүбшэл заабари нилээд лэ үгэнэ гээшэ.

Афган сэрэгшэд-ветерануудай республиканска холбоо байгуулха, ургажа ябаа залуу үетэнэй дунда хүдэлмэри эдэбхижүүлхэ, округтонь ородог микрорайоноо ногооруулха тухай асуудалнууд арадай депутадай гол анхаралда абтанхай. Дээдэ-Саянтада зундаа хоёр лагерь нээгдэhэн байгаа. Тэрэнэй үндэhэ hуури дээрэ ерээдүйн солдадууд болохо хүбүүдтэй афган сэрэгшэд нилээд хүдэлмэри ябуулhан байна. Лагерьта үхибүүд ганса сэрэгэй эхин шатын бэлэдхэл гарадаг бэшэ, мүн баhа ажалай дүй дүршэлтэй болгогдохо юм. Яагаад? Хамhабариин ажахы түхеэрэгдэхэ, тиихэдэнь үхибүүд hүхэ, хюрөө барижа, барилгашад болохо. Эдэ комсомолой шугамаар хэгдэхэ ажал. Харин депутат В. Пильчинов ябагашуулай харгыда асфальт дэбдюулхэ, ногооруулхын тулада тарималнуудые hуулгаха, хүүгэдэй болон спортын талмайнуудые түхеэрүүлхэ. Тиихэдээ гансаараа урдань орохо бэшэ. Тиимэhээ бусад депутадууд Л. Р. Бартунаев, В. А. Озеров, Г. Г. Бадашкеева, С. П. Федотов, А. П. Думнов гэгшэдтэй хөөрэлдөө эртээнhээ хэхээр хараалханхай ябаа hэн.

ДАЙН ЛЭ БҮ БОЛОГ

Энэ гэр хүндэмүүшэ hайн ээтэй байба. Людмила Петровна орожо ерэhэн хүндэ сай уулгаагүйдөө, хөөрэлдэдэггүй зантайб гэбэ. hайхан сай уунабди, шанаhан талха эдинэбди. Дүрбэтэй аша басаган Людэнь хажууhаамнай холо ошоногүй. «Энэмнай Володиимнай басаган гээшэ. Эгээ мүнөө саадта ябанагүй. Намдаа асараад ошоо hэн,— гэжэ эхэ хөөрэнэ.

Людмила Петровна Пильчинова мүнөө наhанайнгаа амаралтада гаранхай. Бэеэрээшье hайн бэшэ ха. Тиигэбэшье гэр тойроноо хамагаа хуу хэнэ, ашаяа харана. Гушаад наhандаа дүрбэн үхибүүтэй үлэhэн эхэнэртэ нилээд хүндэ байгаа гээд, хөөрөөнhөөнь элирнэ. Дүрбэн хүбүүдээ бултыень айл болгожо түбхинүүлhэн эхэ табан ашанараараа омогорхон, тэдэнэйнгээ аяг аашаhаа элдэб юумэнүүдые хөөрэнэ.

Володиин эжые шагнажа hуухадаа, хүбүүнэйнь съезд дээрэ хэлэhэн үгые hанабаб. Афганец хүбүүнэй эхэ. Л. С. Капустинагай хуби заяан тухай Володиин ендэр дээрэhээ мэдээсэхэдэ, эхэ хүнэй зүрхэн үбдэхэ байгаа hэн. Афган дайнда ори ганса хүбүүгээ алдаhан эхэ саашадаа ажамидаржа hууха ямаршье хүсэлгүй боложо: «Хэрбээ намтай ямар нэгэн ушаралай тохёолдоо hаа, үлэhэн байрыемни афган сэрэгшэдэ үгэхые гуйнаб»,— гэжэ захиhан юм. Эхын гуйлтын заатагүй хангагдаха тухай Володя тиихэдэ хэлээ бэлэй.

Харин мүнөө өөрынь эжые хаража hуухадаа, жаргалтайл эжы байнат даа гэжэ эжэ эхигүй hанагдаа hэн.

Володиин эжы афган дайн тухай мүнөө дурсахашье дурагүй. Тииншьегүй яахаб даа, ойлгохоор. Хэды олон нойргүй hүнинүүд, үлхөө олон хүлеэлгын, hанаа сэдьхэл зобооhон үдэрнүүд байгааб?

— Ай, бурхан. Ямар ехээр зобогшо hэмбиб. Нэгэ муухан зүүдэ зүүдэлэмсээрээ, даража дасан ошогшо hэм. Ламанар гээшэтнай ехэ ухаатай зон. Хүбүүншни яахашьегүй, амиды мэндэ бусаха гэгшэ hэн. Маани мэгээм гээшые наhаараашье мэдээгүй ябаhан аад, хүбүүнэйнгээ тэндэ ошоходо, бухы юумэ мэдэхэ болооб. Баарhамни, мэндэ ерээбши тезд, —гээд бухы аюулай үни хада үнгэрөөшье hаань, Людмила Петровна баярлаhандаа уйлана хэбэртэй.

— Людмила Петровна, басагагүй дүрбэн хүбүүтэй хүн байнат. Хүбүүдые гансаараа хүмүүжүүлхэдэ, хүндэ байгаа ёhотой. Эдэмнай шанга гарай зон бэшэ гү? Юун гэхэ байнат даа.

— Хүбүүдни юрэдөө жаяг журамаараа намайе зобоогоогүй юм. Хуу ажалша, сэбэр сэхэ зантай, архи тамхи уудаггүй ёhоор үхибүүд. Бинь хара ажалтай, тэдэнэйнгээ түлөө бэеэ гамнангүй хүдэлдэг hэмби. Ашыень хүбүүдни харюулна. Бэрэдни хуу барагууд. Мүнөө хүнүүдые шагнахадам, энэ тэрэ юумэн үгы гэжэ бухы зониие хараажа байдаг. Тиихэдэнь туража үхэхэеэ байнагүйбди даа. Хооhон холодильнигтэй айл байхагүй. Дайн лэ ганса бү болог. Бэшэн хамаатай бэшэ гэдэгби — гэбэ.

Дэлхэйн бухы эхэнүүд иигэжэл хэлэхэ зэргэтэй. Юhэн hара умай соогоо үргэлжэ, hүүлдэнь арай гэжэ хүн болгожо табиhан үри бэеэ шуhата дайнда алдаха гээшэ бэрхэтэй хуби юм бээзэ. Иимэ юумэн дахинаа бү дабтагдаг лэ гэжэ Володиин эжы бидэ хоёр хэлсэhэн юумэндэл, нэгэ доро дабтажа байгаа hэмди.

Афган сэрэгшэ В. Пильчинов «Дайшалхы габьяагай түлөө», «Эрэлхэг зоригой түлөө» гэhэн медальнуудаар шагнагданхай. Шагналнуудай хэндэшье дэмы үгтэдэггүйнь мэдээжэ.

Саг гээшэ жэгтэй түргэнөөр хубилна. Хүнүүдэй ба общестын афган дайнай ветерануудташье хандалга ондоо болоно. Энэ hайн байна. Нигүүлэсхы сэдьхэлые манда афган сэрэгшэднай hэрюулжэ болоо. Урдахи уялгаяа дүүргэжэ ерэhэн хүбүүдээ манай общество, бидэ мартаха ёhогүйбди.

В. ТОКТОХОЕВА.

Таниие ямараар хангана б?

ХОДОДОО МАГТААЛТАЙ ЯБАДАГ

— Сагнай ямар түргэнөөр үнгэрнэ гээшэб? Гайхалтай даа. Гушаад жэлэй саада тээ Красноярска хизаарай Канск хотын библиотечнэ техникум дүүргээд, Загарайн райондо хүдэлжэ, ажалайнгаа намтар эхилээ хүм. Зүгөөр hүүлэй арбан юhэн жэлдэ Доодо-Голой хүдөөгэй библиотекые даагшаар хүдэлнэб,— гэжэ Т. Р. Намбарова хөөрөө hэн.

Библиотекын ехэ бэшэхэн байра соо ороходо, тэндэнь дулаан, сэбэр, номуудынь тусгаар тагууд дээрэ жэрысэ табятай. Уншалгынь зал соо хэдэн стол, сонхо дээгүүрнь үнгын сэсэгүүд табигданхай. Тэдэнь хүнэй сэдьхэлдэ үнжэгэн тэнюун бодол түрүүлжэ, библиотекын байрые уужам, үргэн болгон үзэгдэнэ.

Хориин районой бага hууринуудай тоодо ородог Доодо-Гол тосхондо hүүлэй жэлнүүдтэ социальна болон соёлой хүгжэлтын талаар бага бэшэ юумэн хэгдээ. hургуулисаадай, механизаторнуудай байшангай байранууд, шэнэ гэрнүүд олоор бодхоогдоо. Республикымнай ниислэл Улаан-Үдэ хотоhоо Хори хүрэтэр ошоhон асфальт харгыhаа 6 километрэй зайда самсаал сабшагдажа, шэнэ харгы татагдаа юм. Хүн зонойшье байра байдал hайжаржа эхилээ. Тиихэтэй хамта хүдөөгэй библиотекын хүдэлмэридэ hонирхолтой зүйлнүүд үзэгдэдэг болоо.

Шэнэ номуудаар саг үргэлжэ hонирхолтой конференцинүүд үнгэргэгдэдэг. Түбэй томо журналнууд соо толилогдоhон зохёолнууд уншагшадта дурадхагдана. Эдэ мэтын хүдэлмэри Татьяна Раднаевнагай эдэбхи үүсхэлээр нютагай багшанартай суггаа эмхидхэгдэн ябуулагдана.

«Байгал» болон «Хараасгай» журналнууд соо хэблэгдэhэн зүйлнүүд олоной анхаралда хүртэжэ, уншагдана гэхэдэ, алдуу болохогүй.

Доодо-Гол hууринда дүн хамтадаа 70 үрхэтэ айл ажаhууна. Тэдэнэй бүлэ бүхэниинь эдэбхитэй уншагшад юм.

— Манайтнай тосхон интернациональна юм даа. Эндэмнай ород, буряад, татаар, белорус яhатанай түлөөлэгшэд эбтэй зэтэй нэгэ бүлэ боложо, үри хүүгэдээ үдхэн, амар жаргалан ажаhууна.

Механизаторнууд Назар Ахтянов, Баир Гундосамбуев, Наталья Чимитцыренова болон бусад библиотекымнай эдэбхитэй уншагшадай тоодо ородог.

— Эдэ нүхэднай ямар номуудаар hонирходог юм ааб? —гэжэ Татьяна Раднаевнаhаа hураxадамни, тусгаар хайрсаг соохоо тэбхэгэрхэн саарhа гаргажа хараад:

— Буряадай уран зохёолшодой дундаhаа Даширабдан Батожабай, Исай Калашников, Цырен Галанов, Владимир Митыпов, Цырен-Дондок Хамаев, Ким Ильин, тиихэдэ манай Доодо-Голой Дамба Жалсараев гэгшэдэй номуудые hонирхон уншадаг. Мүн тиихэдэ Анатолий Рыбаков, Борис Пастернак, түбэй журналнуудhаа Александр Исаевич Солженицынэй зохёолнуудые уншадаг, гэжэ библиотекарь харюусаба.

Библиотекын эдэбхитэй уншагшадай тоодо 220 шахуу хүн орено. Тэдэнэй 50 гаранииньнютагай эхин болон Дээдэ-Тайлсын дунда hургуулида hурадаг Доодо-Голоймнай хүбүүд, басагад болоно.

Доодо-Голой хүдөөгэй библиотекэ нүүдэл найман библиотекэтэй юм. Тэдэнь hайнаар хүдэлгэгдэнэ. Номуудынь саг үргэлжэ, hэлгэгдэжэ, шэнэлэгдэжэ байдаг.

Үнгэрэгшэ жэлдэ Хоца Намсараевай 100 жэлэй ойн баярта бэлэдхэлэй үедэ библиотекын эдэбхитэд hайшаалтай, бага бэшэ юумэ хээ юм. Уран зохёолшын бэшэhэн повесть, рассказуудаар, «Үүрэй толон» гэhэн романаарнь хөөрэлдөөнүүд үнгэргэгдөө. hургуулиин наhанай үхибүүдэй хүсөөр богони рассказуудайнь удхаар найруулагдаhан зүжэгүүд табигдаhан байна. Эдэ бүгэдэ библиотекарь Т. Р. Намбаровагай хабаадалгатайгаар үнгэргэгдөө гээд хэлэлтэй.

Хүдөөгэй библиотекые даагша Дээдэ-Тайлсын совхозой Доодо-Голой гүүртэ, отарануудаар ябажа, хонишод, малшадтай уулзахадаа, гансашье шэнэ номууд болон тэдэнэй авторнууд тушаа хөөрэдэг бэшэ, мүн район, республика соо боложо байhан үйлэ хэрэгүүд тухай дэлгэрэнгы хөөрэлдөөнүүдые үнгэргэдэг заншалтай. Энэнь хадаа тэрэнэй хүдэлмэриин hайн талань болоно гээд тэмдэглэлтэй.

Мүнөө нийтын адууhа малай үбэлжэлгын харюусалгатай үедэ Татьяна Раднаевна гарагай табанай үдэр бүхэндэ hү hаалиин фермын hаалишадта шэнэ номуудые асаржа, тэдэнтэйгээ захилнуудыень бэелүүлдэг юм. hаалишад, малшад анхарал оролдолго ехэтэй библиотекариие үргэлжэ магтажа байдаг.

Г. БАДМАЕВ.

Хориин район.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Т. Р. Намбарова.

Яруунын аймагай Эгэтын-Адагай hургуулиин эхин классуудай багшанар hургуулидаа «Үхибүүдэй түб» нээжэ, хэдэн багшанар долоон хоногойнгоо үдэр бүхэниие хубаажа, хэшээлhээ гадуур үхибүүдэйнгээ зохёохы бэлиг шадабариие хүгжөөхые оролдоно.

ЁhО ЗАНШАЛДАА ТҮШЭГЛЭН...

Энэмнай юун гээшэб, юун хэгдэнэб гэхэдэ, нэгэ класс соо тагууд дээрэ элдэб hонирхолтой номууд, шатар, даам байдаг юм. «Үхибүүдэй түбэй» хүтэлбэрилэгшэ Валентина Владимировна Базаржаповагай класстань түрэл нютагайнгаа байгаалида дурлуулха ой модоной, ангуудай зураг бии. Нүгөөдэдэнь—арадай нааданууд, гоёор зуража hургана, үхибүүдые алибаа юумэнэй hайханиие гоёшоожо, гамнаха, дурлаха, энэрхы hайхан сэдьхэлтэйгээр хүмүүжүүлнэ, hургана гэхэ мэтэ.

Манай багшанар ямар бэ даа тиимэ нэгэн онсо шэнжэтэйгээр хүдэлхэ гэжэ оролдонод. Илангаяа залуу багшанарые нэрлэбэл: Новикова Дыжидма Цыбикжаповна, Нимаева Дарима Базархандаевна ба бусад эдэбхитэдые нэрлэмээр байна.

Буряад арадайнгаа баян ёhо заншалые мартангүй, үгhөө угта залуу үетэндэ дамжуулан ябаха, саашань хүгжөөхэ гэhэн манай hургуулиин бухы багшанарай гол зорилго болоно.

Гэбэшье эндэ юун гэжэ нэмэлтэй байнаб гэхэдэ, урда үнгэрhэн жэлнүүдтэ нийтын хүдэлмэридэ яhала эдэбхитэйгээр хабааданаб гэжэ бэеэ тоолоожо ябадагшье hаа, газетэ, журналнуудые захил абалгаар түрүүшынхиеэ нийтын хэблэл тараагшын үүргэ дүүргэбэб. Тиихэдэ иимэ hанамжа хэлэхэм: Буряад хэлэ, заншалаа орхёогүй нютагуудай нэгэн гэжэ тоологдодог манай Эгэтын-Адагта үндэhэн буряад ори гансахан республикынгаа газетэдэ, мүн журналнуудай тон үсөөхэнөөр захил хэдэг байhаниинь намайе гайхуулаа. Энэ «Буряад үнэн» газетые ганса, түрэлхид уншана бэшэ, үхибүүдшье уншана ха юм. Эндэ хэн зэмэтэйб? Үе саг, мүнөө үеын хүтэлбэрилэгшэдэй ойлгууламжын хүдэлмэри мүртэй ябуулаагүй байhанай хойшолон гү? Үнгэрхэдөө манай hургуулиин багшанар соо хурга дарама үсөөн хүн «Буряад үнэн» газетэдэ захил хэбэ.

С. НОМТОЕВА,
багша-методист.

Ярууна.

«САЙН ХАМБЫН» ПРОГРАММА

Түбэй Азиин хуудам тала. Сибириин ой тайга гаталжа, Хитадhаа Росси гүрэн руу сай зөөгдэдэг байhан гээшэ. Энэ харгы «сайн хамбы» гээд бүмбэрсэг дэлхэй дээрэ мэдээжэ болоhон юм. Иигэжэ дэлхэйн элдэб нютагуудые, цивилизацинуудые холбоhон «торгоной, дабhанай, туулганай» болоод бусад хамбынуудта үшөө нэгэ сайн харгы нэмээгдээ hэн. Эдэ хамбынууд хүн түрэлтэнэй түүхэтэ хүгжэлтэдэ, арадуудай дунда соёлой харилсаа холбоо тогтоолгодо сэгнэшэгүй ехэ үүргэ нүлөө үзүүлээ бшуу.

Сайн хамбы Калган хотоhоо эхи абаhан байдаг. Урда Хитадай фабрикануудhаа сай энэ хото асарагдажа, саашань Ородой гүрэн руу эльгээгдэдэг байгаа. Калган—Хитадай үүдэн гээд нэрлэгдэдэг юм. Россин томо-томо фирмэнүүдэй түлөөлэгшэд тус хотын үүдэнэй хэжүүдэ сайн хамбынууд байгуулагдадаг hэн. Тиин хэдэн арбаад тэмээндэ ашажа, Монголой сүл губи дабан, Хяагта асарагдадаг байгаа. Хилэ дээрэ баригдаhан Хяагта миллионер-баяшуулай дэлхэй дээрэхи ори ганса хото гэжэ нэрлэгдэдэг hэн. Эрдэмтэн Н. М. Ядринцев 1894 ондо бэшэhэн «Хитадай хилэ дээрэ» гэhэн статья соогоо «Хяагтын хүн зон өөрынгөө баян бардамые hайн ойлгожо, толгойгоо дээрэ үргэн ябадаг» гэжэ бэшэhэн байдаг.

Хяагтын айлшадай буудалай газарта сайтай хайрсагууд шалгагдажа, бухын элдэгдээгүй арhан соо хэгдэжэ, тюк болгогдодог байhан гээшэ. Иимэ тюк цибик гэжэ нэрлэгдэдэг hэн. Энэ цибик тэргэ, шаргада ашадажа, саашань эльгээгдэдэг байгаа. Хяагтаhаа Эрхүү хүрэтэр ошоhон хоёр харгы байhан юм. Эгээл богонинь гэхэдэ Үдын тракт болоно. Тус харгы Хамар-Дабаанай шэлэ дээгүүр гарадаг байhан юм. XIX зуун жэлэй хоёрдохи хахадта баригдаhан энэ харгые Хяагтын хүпеэсүүд харууhалдаг байгаа.

Тус харгын баригдатар Эрхүүгэй трактаар сай зөөдэг бэлэй. Энэ хоёр харгы Мысовая станцида уулзадаг hэн. Эндэhээ Байгал далай дээгүүр пароходоор, үбэлдөө мүльhэн дээгүүр Лиственичный порт абаашагдадаг hэн. Эрхүү хотодо тамуужанай шалгалта гаража, сайтай нэгэ тюг бүхэнhөө пошлина абтадаг, цибик дээрэ тусхай тамга-тэмдэг табигдадаг байhан гээшэ. Сайн хамбы Эрхүүhээ гараад, нилээн ехэ зай гаталжа, Ирбидэй ярмаг хүрэдэг байhан юм. Пермскэ губернийн Ирбидэй слободада жэл бүри февраль, март hарануудта тус ярмаг болодог hэн. 1646 онhоо хойшо үнгэргэгдэдэг энэ ярмаг хадаа Европо, Ази түбинүүдhөө асарагдаhан эд бараагаар андалдалгын, худалдаалгын газар болодог байгаа. Мүнгэнэй эрьесын талаар Ирбидэй ярмаг Росси соо хоёрдохи hуури эзэлдэг, гансал сай худалдаалгаhаа 4—5 миллион түхэриг абтадаг байhан юм. Тэрэ үе сагайхяар энэмнай нилээн ехэ мүнгэн болоно.

Росси сай худалдан абаhанай ашаар Хитадhаа шаажан зүйлнүүдые, торгон, пумаажан бүд болоод бусад эд бараа, хэрэгсэлнүүдые асарха аргатай болоо бшуу. Хитадтай эд бараа андалдахын тула Сибирьтэ сэмбын, хилээмэ баридаг, самовар бүтээлгын болон бусад үйлэдбэринүүд бии болгогдоhон байна.

Сай зөөдэг харгыгаар эрдэмтэдэй экспедицинүүд ябажа эхилhэн түүхэтэй. Тиигэжэ дэлхэйн эрдэм ухаае хүгжөөлгэдэ энэ харгы горитой үүргэ нүлөө үзүүлhэн байха юм.

Түбэй Азиин, Сибириин арадуудай онсо өөрсэ соёлдо анхарал хандуулхын, тэдэнэрэй соёлой талаар харилсаануудые hэргээхын тула «Эко-арт» агентствэдэ «Сайн хамбы» гэhэн программа зохёогдожо эхилээ. ООН-ой СССР-тэхи эколого-соёлой экспедицинүүдэй ассоциацида тус программа дэмжэгдэжэ, мүнөө ЮНЕСКО-гэй удаан болзорой программануудай нэгэндэ тэрэниие оруулха асуудал шиидхэгдэжэ байна.

Р. ИДЫМОВА,
«Сайн хамбы» программын хүдэлмэрилэгшэ.

ТОБШОХОНООР...

СТАВРОПОЛЬ. Хүдөөгэй ба поселково Соведүүдэй мүнөөнэй байгууламжань тэдэнэй далда арга боломжонуудые хүсэдөөр хэрэглэхэ арга олгоногүй гэhэн тобшолол общество шэнжэлдэг нэрэтэй түрэтэй эрдэмтэдhээ, экономистнуудhаа, юристнүүдhээ бүридэhэн хүдэлмэриин бүлэг хэhэн байгаа. Хүтэлбэриин доодо шатын байгууламжые шэнжэлхэ зорилгоор арадай депутадуудай Ставрополиин хизаарай Соведэй президиум тэрэниие байгуулаа hэн. Поселково Соведүүдэй байгууламжадахи хоёр зургаануудай нэгыень хорообол, суглаанууд үсөөрхэ, нэгэ нэгэнэйнгээ хэhэн ажалые дабтаха ябадал зайсуулагдаха гэжэ асуудалнуудта харюу үгэhэн хүнүүд хэлэhэн байгаа.

КАРАГАНДА. Афганистанда алдалан унаhан совет сэрэгшэдтэ зорюулагдаhан дурасхаалта комплекс баярай оршон байдалда эндэ hая нээгдэбэ. Афганистанда ами наhаяа алдаhан Карагандагай хүбүүдэй нэрэнүүд мрамор хабтагайнууд дээрэ hиилэгдэнхэй.

МОСКВА. Хүдөө ажахын продуктнуудые буйлуулан болбосоруулгада хэрэглэгдэхэ түхеэрэлгэнүүдээр хангаха талаар түрүүшын хэлсээнүүд СССР-эй ВДНХ-гай «Мяханай промышленность» павильондо баталагдаба. Тобшолон хэлэбэл, Италиин «Полин» фирмэ Херсонско областиин «Каховское» АПК-да хилээмэ бариха бага хэмжээнэй түхеэрэлгэнүүдые эльгээхэ болонхой. ФРГ-гэй болон Узбекистанай мэргэжэлтэдэй хоорондо баталагдаhан хэлсээнүүдэй дүнгүүдээр колбасагай зүйлнүүдые үйлэдбэрилдэг түхеэрэлгэнүүдые, үргэн хэрэглэмжын эд бараа республикада эльгээхэ тухай хэлсээнүүдтэ гар табигдаа hэн.

ТБИЛИСИ. Грузиин Министрнүүдэй Соведэй тогтоолоор республикын газар дээрэ бензинэй розничнэ сэнгүүдhээ хоёр дахин ехэ коммерческэ сэнгүүд бии болгогдоо юм. Продукци сэхэ эльгээхэ тухай хэлсээнүүдэй ёhоор асарагдаhан түлишэ иимэ сэнгээр худалдагдаха. Түлишөөр хангалгын тусхай станцинуудта гүрэнэй «Грузнефтепродукт» концерн тэрэниие хүн зондо худалдаха юм.

ХИЛЫН СААНАhАА
ТАСС • АПН

ПЕКИН. КНР-эй Госсоведэй премьер Ли Пэнэй уряалаар КНДР-эй Захиргаанай Совёдэй премьер Ен Хен Мук албанай хэрэгээр табан үдэрөөр эндэ ерэбэ.

Хойто Корейн правительствын толгойлогшо хоёр талын холбоо барисаанай асуудалнуудаар, мүн тэрэшэлэн хоёр талые hонирхуулhан уласхоорондын шухала асуудалнуудаар хөөрэлдэхэ юм.

КНР-эй дээдэ тушаалта бүхы хүдэлмэрилэгшэдтэй Ен Хен Мук уулзаха ёhотой.

* * *

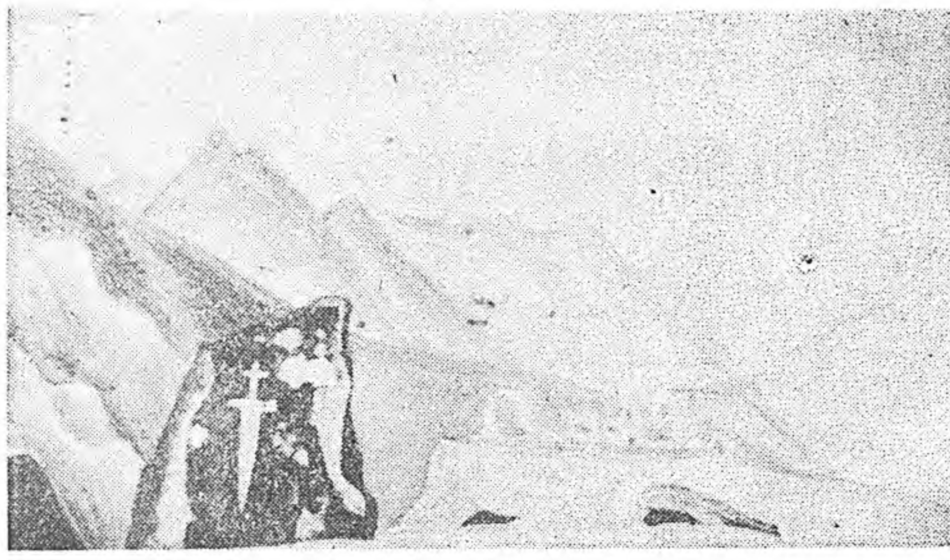
УЛААН-БААТАР. Орон соохи политическэ байдалай тогтонижорко байгаашье hаань, республикын соносхогдоhон үдэрые бэлэн бэшэ байдалда монгол арад угтана. Ноябриин 26-да тэмдэглэгдэhэн үндэhэн hайндэртэй дашарамдуулан, Монголой радио болон телевиденеэр үгэ хэлэхэдээ, МНР-эй Президент П. Очирбат орон соохи байдалда иимэ сэгнэлтэ үгэhэн байгаа. Экономическа хүшэр хүндэ байдал зайсуулгада шэглүүлэгдэhэн программые правительство ойрын сагта бэелүүлжэ эхилхэ ёhотой гэжэ тэрэ мэдээсэбэ.

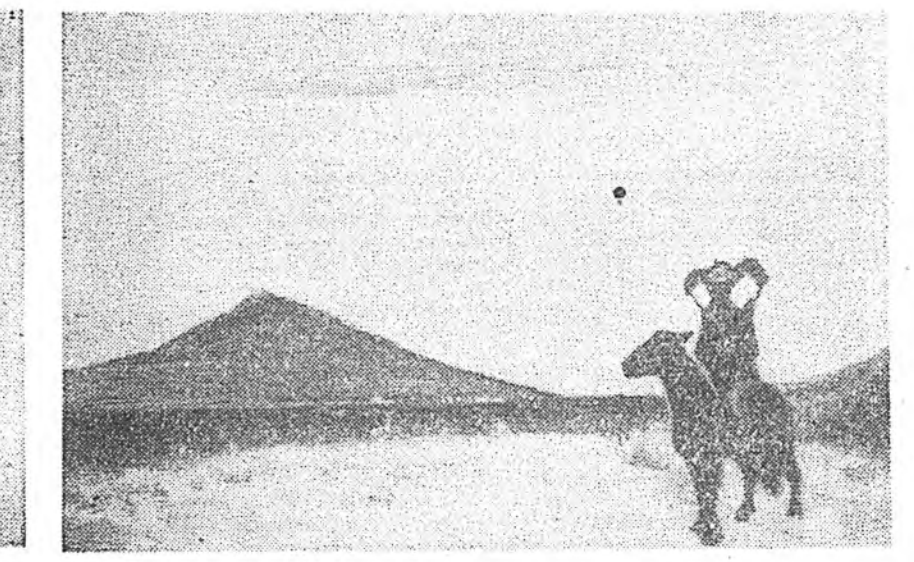
Үнгэрhэн арбаад жэлнүүдтэ монгол арадта туйлалтануудшье, алдуу эндүүнүүдшье үзэгдөө,— гэжэ П. Очирбат хэлэбэ.— Эдэмнай бэдэрэлгын ба туршалгануудай жэлнүүд байhан. Манай арадай эсэшэ сусашагүй ажалаар, ханинарай туhаламжаар Монголой газар дээрэ дэбжэлтэ туйлагдаа гэжэ Монголой дулдыданги бэшэ байдалые hайндэрлэлгын үдэр тэмдэглэхэ хүсэлтэйб. Гэбэшье нийтын хүгжэлтэдэ ушарhан бэрхэшээлнүүдhээ уламжалан, арга боломжонуудые хүсэдөөр хэрэглэжэ шадаагүйбди гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй.

Мүнөө жэл хадаа Монголой түүхэдэ эрид хубилалтын жэл болоно. Гүрэнэй засагай бүридэл шэнэлэгдээ, демократи, олондо мэдээсэлгэ хүгжөөгдэнэ, түүхын үнэн зүб байдал hэргээгдэнэ. Политическэ талаар амжалтатай байhан энэ жэлые экономическа талаар амжалтатай байгаа гэжэ хэлэжэ болохогүй. Ушарынь гэбэл, ажалай бүтээсэ доошолно, гүрэнэй бюджедтэ мүнгэнэй хоморн дохо ябадал үргэдэнэ, промышленно ба хүдөө ажахын продукци үйлэдбэрилгэ хороhон байна. Хүдэлмэригүйдэхэ ябадалые зайсуулгада шэглүүлэгдэhэн зарим хэмжээнүүд ашаг үрэгүй байшоо. Дэлгүүртэ шэлжэн орохо үедэ нийтын ажабайдалда ехэ хубилалтанууд зайлашагүй болохо. Тиимэhээ хүн бүхэнэй үнэн сэхээр ажаллаха гээшэ манай арадай эгээл шухала зорилго болоно, гэбэ.

Гадаадын политика тухай хэлэхэ зуураа, СССР-тэй болон КНР-тэй hайн хүршэ ёhоной харилсаануудые бэхижүүлхэ гээшэ Монгол ороной хүгжэлтэ дэбжэлтые лаб хангаха гол шэглэлнүүдэй тоодо ороно гэжэ МНР-эй Президент хэлэбэ. Бусадшье оронуудтай харилсаа холбоо бэелүүлхэбди, экономическа нюуса далдагүй политика бэелүүлхэбди гэжэ тэрэ нэмэбэ.

Эхэ оронойнгоо аша туhада бухы эрхэтэдэй үнэн сэхээр, эсэшэ сусашагүйгөөр ажаллаха гээшэ Монгол ороной хүгжөөн hалбаруулха зам болоно гэжэ үгынгөө түгэсхэлдэ президент онсолон заагаа.

ГУРБАН САГАЙ НЭГЭДЭЛ

Улаан-Үдэдэмнай
Рерихтэнэй бүлгэм байгуулагдаба

МАНАЙ хото Түбэй Азиин үүдэн гээ hаа, алдуу хэхэгүйбди. Агуу түбиин гүн руу шэглэhэн экспедицидэ гараха замдаа Рерихтэн 1926 оной сентябриин 6-да Дээдэ-Үдэ ерэжэ, хэды хоноhон байна. Гурбан жэлэй саана тогтоhон Буряад-Монголой АССР-эй правительство тэдээндэ «Додж» түхэлэй хүнгэн хоёр, ашаанай хоёр машина үгэжэ, тэдэниие Үргөө (Улаан-Баатар) хүрэтэр үдэшөө hэн гэжэ Рерихтэнэй бүлгэмэй эмхидхэн байгуулгын конференци дээрэ Зүүн Сибириин соёлой институдай профессор В. Ц. Найдакова hануулаа.

Тус конференци республиканска научна библиотекын суглаануудай зал соо болоо юм. Тэрээндэ эрдэмтэд, хүдэлмэришэд, артистнууд, алба хаагшад, багшанар болон бусад хабаадаа. Москваhаа Рерихтэнэй жасын түрүүлэгшын орлогшо, РСФСР-эй арадай артист Г. М. Печников хабаадаа. Профессор В. В. Мантатов элидхэл хээ.

СУГЛАРАГШАДАЙ анхаралда Н. К. Рерихэй бүтээлнүүдэй буулгабаринуудай, тэрэнэй болон бүлынь бусад гэшүүдэй бэшэhэн зохёолнуудай выставкэ дурадхагдаа. Тэрэ тоодо, Н. К. Рерихэй зураhан багахан хоёр бүтээл байгаа. Тэдэ Ц. Сампиловай нэрэмжэтэ музей соо хадагалагдадаг аад, энэ конференцидэ тусгаар гүйлтаар нэгэ үдэшэ харуулхаар асарагдаа hэн. Буулгабари бэшэ, агуу зураашын бодото хоёр бүтээлэй манай хотодо байhаниинь онсо удха шанартай бшуу.

Эдэ зурагуудай манай музейдэ ороhоной түүхэ тухай конференци дээрэ хэлэгдээ. Тэрэл 1926 ондо Үргөө ошоод байтараа Н. К. Рерих залуу буряад зурааша Цыренжаб Сампиловтай уулзаа hэн ха. Тиихэдээ тэдэ хоёр-хоёр зурагуудаараа андалдаха гэжэ хэлсээ юм байна. Н. К. Рерих Ц. Сампиловай портрет зураад, бэлэглээ. Багаханшье hаа, энэ зураг манай музейн эгээл үнэтэй бүтээлнүүдэй нэгэн болоно. Энэ ушар манай зураашын бэлигые Рерихэй үндэрөөр сэгнэhэниие, юрэнхыдөө, Буряад орондо тэрэнэй ямараар хандадаг байhаниие харуулна.

Мүн далаад онуудай тэн багаар манай орондо Н. К. Рерихэй хүбүүн Светослав Николаевич Рерихэй бүтээлнүүдэй ехэ выставкын болоходо, тэрэ Москва, Ленинградай hүүлээр манай хотодо харуулагдаа хамнай. Энэдхэг, Түбэдые зураглаhан онсо өөрсэ хэлбэритэй хэды олон бүтээлнүүдые дотороо hүгэдэн хараа бэлэйбди. Тэдэнэй дунда Шамбалын ороной дүрсыешье харуулhан зурагууд бии hэн.

Тус бүлын үшөө нэгэ гэшүүн — Юрий Николаевич Рерихэй хуби заяан Буряад оронтой нягта холбоотой байгаа. Тэрэ Зүүн зүгэй хэлэ, түүхэ соёлые, Буддын шажаниие шэнжэлдэг суута эрдэмтэ байhан юм. Тиин Азиин эртэ урдын ба мүнөөнэй бүхы шахуу хэлэнүүдые тэрэ мэдэдэг байгаа. Табяад онуудта Энэдхэгhээ СССР-тэ бусаад, Юрий Николаевич Рерих СССР-эй Наукануудай академиин Зүүн зүгые шэнжэлдэг институдта хүдэлжэ байтараа, уданшьегүй саrhaa урид наhа бараhан юм.

СССР-тэ ерэhэн хойноо Юрий Николаевич Рерих буряадай эрдэмтэдтэй ходо харилсадаг, Зүүн зүгые, илангаяа Түбэдые, Буддын шажаниие шудалха шэглэлтэй шэнжэлгэнүүдые Буряад орондо хүгжөөхэ хэрэгтэ горитой хубитаяа оруулаа юм. Энээн тухай гайхамшагта эрдэмтын хүтэлбэри доро тэрэ үеэр хүдэлhэн эрдэмэй докторнууд К. М. Герасимова, Р. Е. Пубаев гэгшэд хөөрөө. Тиихэдээ hэшхэл бодол (живая этика) тухай Рерихтэнэй hургаалые бэшэ, харин эрдэм. соёлдо тэдэнэй оруулhан хубитые нэн түрүүн шэнжэлхэ гэжэ тэдэнэр онсолоо. Рерихтэн монгол угсаатанай агуухэ соёлые үндэрөөр сэгнэдэг, магтадаг hэн. Тиимэhээ Р. Е. Пубаев буряадай соёлые абарха хэрэгтэй гэжэ уряалаад, олон зүйлнүүдынь мүнөө хосорон hалажа, хулгай тонуулда орожо байна гэжэ hануулба.

Үшөө иимэ зүйл. Нэгэ ном дээрээ Ю. Н. Рерих «Минии дуратай шаби — Балдоржодо» гэжэ бэшээд, бэлэглээ hэн ха. Эдэ үгэнүүд Буряадай эрдэмэй түбтэ хүдэлжэ байгаад, саrhaa урид наhа бараhан, хэлэ, бэшэгэй эрдэмэй кандидат, Буддын шажаниие, түбэд хэлые шэнжэлдэг Б.-Д. Б. Бадараевта зорюулагдаhан юм. Аспирантурада hураходань Юрий Николаевич тэрэнэй багшань байhан байна.

— Буряад ороной эрхэтэн, Түб Азиин соёлой түлөөлэгшэ байhан минии сэдьхэлые Рерихтэнэй бүлэ хүлгүүлдэг. Тэдэнэй уг гарбалай hаглагар ехэ hалаа модон бүхы Евразиин түби дээгүүр hалбаран надхадаг. Ригэhээ эхилээд, Ленинград, Москва, Ураал, Новосибирск хотонуудта Рерихтэнэй бүлгэмүүд тогтонхой. Энэмнай Ази түбиин гүн руу шэглэhэн тус бүлын замые тэмдэглэжэ носоогдоhон түүдэгүүд гээшэ. Мүнөө иимэ түүдэг манай Улаан-Үдэдэ носошобо. Гэгээн гэрэлтэй энэ замынь Монгол ороноор дамжан, Түбэд, Ладакх, Энэдхэг шэглэн, Гималайн шэлэ орьёлнуудай үбэртэхи Кулугай гол хүрэхэ ёhотой,— гэжэ поэт Баир Дугаров хэлэбэ.

Буряадай оперо, баледэй театрта табигдаhан «Джангар» гэжэ оперо-баледэй шэмэглэл бүтээhэн уран зурааша Валерий Яшкулов бүлгэмэй тогтоhон ушараар амаршалаад, Рерихтэндэ зорюулагдаhан эмхи Хальмаг орондошье бии болохо гэжэ найдуулба.

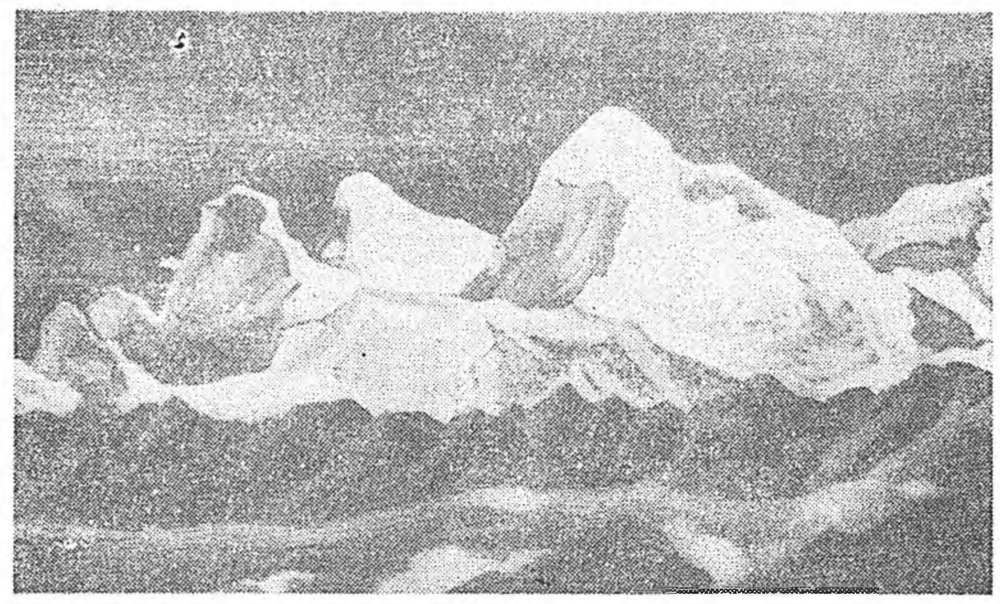
Байгуулагдаhан бүлгэм Рерихтэнэй зохёолнуудые уншаха, шэнжэлэн үзэхэ хэрэгтэнь гэшүүдтээ туhалха гол зорилготой гэжэ ойлгообди.

Бүлгэмэй уставай 5-дахи пунктын талаар конференци дээрэ зарим тэды арсалдаан гараа. Оюун бодолой талаар арюун сэбэр болохо хүсэлэнтэй энэ замдаа Рерихтэниие өөрынгөө багша болгожо абаhан хүнүүд гэшүүндэ абтаха аргатай, гэшүүн болохо зондо хахад жэлэй туршалгын болзор байха ёhотой гэжэ дурадхагдаа hэн.

Тиихэдэнь олон хүнүүд иимэ эрилтэнүүд бүлгэмые шажан мүргэлэй эмхи болгохо, тиин Рерихтэниие заал hаа, өөрынгөө багша гэжэ тоолоhоной, туршалгын болзор тогтооhоной хэрэггүй гэжэ hанамжалаа.

«Үгыл даа, туршалгын болзорые хэнэй зүбөөр дабаhаниие сэгнэхэ, шалгаха гурим, шата байхагүй, орохо болихоёо хүнүүд өөhэдөөл мэдэхэ, харин хахад жэлэй болзор өөhэдыгөө hайса шалгажа, гэшүүн болохо шиидэхын тула тогтоогдоно» гэhэн харюу үгтөө. Тиигэбэшье иимэ хизаарлалтанууд Устав соо хэрэггүй гэжэ олонхи зон мэдүүлээ.

Рерихтэнэй нангин жэшээе даган, hайн hанаа hанажа, бэе бэеэ хайрлаха, үмэгшэлхэ зорилготойгоор энэ дэлхэй дээрэ түрэhэн уялгаяа хүн бүхэнэй ойлгохо хэрэгтэ шэнэ бүлгэм туhалаг лэ гэжэ хүсэе.

ТҮБ Азиин нэгэдэл. Тэрэнэй шэнжэнүүд манай эндэ үзэгдэжэл байдаг. Саrhaa урид наhа бараhан, онсо бэлигтэй эдир уран зурааша Надя Рушевагай зурагуудай выставкэ далаад онуудаар Улаан-Үдэдэ харуулагдаа hэн. Энэ басаган тува яhанай эхэнэрhээ Улаан-Баатарта түрөө хамнай. Тэрэнэй зурагуудай выставкэ манай хотодо мүнөө дахин эрьежэ ерээ.

Агуу түбиин гүн руу аяншалhан тухай номоо Н. К. Рерих «Азиин зүрхэн» гэжэ нэрлэhэн байгаа. Буряад орондо, Монголдо оюун сэдьхэлэй хүсэнүүд илангаяа дэлгэрэнги, эршэтэй гэhэн удхатай үгэнүүдые тэрэ бэшэhэн байха. Рерихтэнэй манай энээгүүр аяншалhан 1926 ондо Буряадаймнай 44 дасан бүгэдөөрөө бүтэн байгаа гүб даа.

«Зүүн зүгтэ, ухаагаар түгэлдэр Зүүн зүгтэ, ном судар эгээл үнэтэ бэлэг болодог, мүн ном бэлэглэhэн хүн hайн hайхан гэжэ тоологдодог. Табан жэлэй туршада Азяар аяншалхадаа, дасан сүмэ бүхэндэ, Хитадай харуулай hандаршаhан, байшан бүхэндэ номой сангуудые хараа hэмди. Гайхамшагта суртал hургаалнуудай, намтарнуудай, эрдэмэй зохёолнуудай, толи бэшэгүүдэй онсо шухаг баялигууд элитээршье, нюусаршье хаа хаанагүй хадагалагдана... Тиин сүл губида гү, али hарьдагуудай дунда ганса нэгэ аяншантай уулзаа hаа, үргэбшэ соонь номшье олдохо»,— гэжэ Н. К. Рерих бэшэhэн юм. Тэрэ гэhэнhээ хойшо шажан мүргэлэй тоо томшогүй олон номууд хатуу засагай хадарган hалхинда хаа хаанагүй хиидхүүлэгдээ, тэдэниие уншадаг, номнон дэлгэрүүлдэг хурса мэргэн багшанар мульhэтэ сэбдэг нютагуудта яhаяа хаяа.

Манай эндэ оюун сэдьхэлэй хүсэнүүд эршэтэй гэхэдээ, бэлиг түгэлдэр, гайхамшагта эди шэдитэй зон нютагтамнай олон гэжэ Н. К. Рерих аяншалхадаа, ажаглаhан байгаа ха юм. Газаршан боложо, тэрээнтэй суггаа хэдэн буряад ламанар ябалсаа hэн. Түбэд хүрэжэ ябахадаа, тэдэнэй нэгэн Шамбалын шэнжэ тэмдэгүүдые Рерихтэндэ заажа үгэhэн байгаа.

Монголой губида жабхалан түгэс Самай наада тэдэ хаража гайхалаа бараа hэн ха. Уудам сэнхир, нюдэ алдама талын аласта мүнгэн сагаан оройтой hарьдагууд. Зүhэ бүриин үнгэтэй хубсаhа үмдэhэн хүнүүд иишэ тиишээ субана, хатарна. Шажан мүргэлэй дарсагууд далбана. Бэшхүүр бүреэнүүдэй hүрөөтэй абяан...

Гималайн орьёл торьёл энгэр, табсангуудта аhалдаhан уулын саанахи Сикким, Бутан, Ладакх, Заскар мэтын гүн, баанта уласуудай зоной байдалынь монгол, буряадуудайхида аргагүй адли юм гэлсэдэг. Эгээл манай Ахынхидал, замбаа худхаhан гү, тоhотой, дабhатай ногоон сай. Эшэгы шэрдэг, олбогууд. Хоймортонь — гунгарбаа, хүрдэ, ошор, наhата, сүгсэнүүд, санзайн сэнхир, хоншуу утаан. Амгалан тэнюунээр эрхеэ татаhан, наманшалжа мүргэhэн үбгэд, хүгшэд...

«Соёл хадаа гэгээн гэрэлдэ алба хэhэн ябадал болоно», «Гэгээн гэрэл харанхые илагал!» гэhэн Н. К. Рерихэй үгэнүүдые ,hануулая. Фашизмын тахалай дэлгэржэ байhан гушаад онуудта Соёлой баялигуудые хамгаалха тухай Н. Рерихэй алдар суута пакт баталгадажа, сагаан бүд дээрэ гурбалжан улаан толботой Эб найрамдалай туг бүхы бүмбэрсэг дээгүүр далбажа захалаа hэн. Энэнь гурбан сагай эгүүридэ мүнхэ нэгэдэлые — эртэ урдаhаа эхилээд, мүнөөдэрые дамжан, ерээдүй тээшэ шэглэhэн соёлой эгэршэгүй hүр хүсэ, шанарые hүлдэлhэн удхатай юм.

Бүлгэмэй удаадахи суглаан декабриин 4-дэ 18 сагта республиканска библиотекэдэ болохо. Шэнэ гэшүүд бүлгэмдэ абтаха.

Н. БАДМАРИНЧИНОВ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Н. К. Рерихэй зурагууд «Гэсэрэй hэлмэ», «Чингис-хаанай эхэ», «Гуга Чохан», «Эверест», [доронь].

«САГАЙШЬЕ ОШОhЫЕ МЭДЭБЭГҮЙБ»

— Саг ошоходоо ямаршье түргэн гээшэб. Бага балшар наhанhаа мүнөөдэр болотор ябаhан ябадалаа, гэшхэhэн гэшхэсэеэ тоолоо hаа, хэды мянган модон болохоб даа,— гээд Чимит-Даша, 8х10 метрэй хэмжээнэй гэрэйнгээ дүүрэтэр зуун хүнhөө доошо бэшэ үетэн нүхэдөө, үбгэд, хүгшэдөө, түрэл гаралаа болон, холо ойрынгоо айлшадые Хори, Яруунаhаа, Хэжэнгэ, Загаhатаhаа урижа суглуулаад, түрэhөөр 60 жэл соо алтан дэлхэйн хүрьhэн дээрэ ажамидаржа, ябаха гээшэмнай ехэ дэмбэрэлтэй, байна даа,— гэбэ.

Чимит-Даша Жанаевна Цыренова 1930 оной октябриин 20-до Яруунын аймагай Үльдэргэ нютагта, малшанай бүлэдэ түрөө. Бага наhанhаа үлдэхэ, даарахые, үбдэхэ зобохые яhала үзэhэн. Хоол хубсаhанай дутагдалаар гү, холын хүбшэдэ hуудагаараа гү, дутуу ядуу дүрбэн класс дүүргэhэн болоод, саашаа hураха арга байгаагүй бэлэй.

Ганса бэе эжыдээ хоёр дүүнэртээ тэжээлгэжэ, хубсалуулжа ябаhанаа дурдахадаа, гушаад, дүшөөд онуудай хатуу шэрүүн, ганса хүндэ шүтэлгын үе сагта, хүшэр хүндэ жэлнүүдые, эхэмни яажа, дабажа гараа гээшэб, гэжэ hанахадань, эжэлүүдгүй уидхарай нелбоhонууд адхаржа эхилдэг. Чимит-Дашын эжы Цэрэнэй Ханда гэшэ урдаа харахa эрэ хүнтэй бэшэ байхадаа, анхан Үльдэргэ нютагта тогтоhон «Улаан-Харгааhата» артельдэ 1931 ондо орожо hаалишанаар хүдэлөө hэн. Тиихэ сагта техникэ байгаагүй, хүнэй гарай ба мориной хүсөөр ажалаа бүтээдэг үе hааб даа. Эжынь үдэшын hаам бүрэнхыгөөр hаажархёод, Обоотын ба Турын талханай газарhаа Хуhан-Хушуунай гүүртэ хүрэтэр 25—27 модоной зайда, мори, шаргаар hолоомо шэрэжэ ерэтэрнь, үүрэй солбон гараад байдаг hэн. Тиихэдээ шаргатай hолоомон дээрээ hажажа, зали абаhан болоод ерэхэдэнь, урдань бүхэли үдэрэйнь үшөөхил ажал байхал даа. Тиихэ сагта бага үхибүүдынь галаа түлихэ эрхэгүй, үбэлэй hүниин хүйтэндэ газаahaa шэбхэдүүлэнхэй, гэртээ шэрээ дээгүүр, палааха дээгүүр эхынгээ бүхэли hүниндөө хабиржа ерэтэрнь нойромголожо нойрсожо хэбтэдэг hэн даа.

— Би зургаатайhаа эхилжэ, эжыдээ хамhалсадаг болоо hэм. Үнеэ hааха, үбhэ урихэ, үнеэдээ уhалуурида тууха гэхэ мэтэ ажал хэжэ ябаhаар борьбо дээрээ үндыжэ колхозой таряан ажалда морин анзаhашанаар, борнойлогшоор ябажа, нилээд дүршэжэ ябатараа гүрэн түрын хүдэлмэридэ эльгээгдэбэб. Модо бэлэдхэлэй ажалда, морёор модо шэрэлгэдэ ба модоной урадхуулгада, мүн харгы замай хүдэлмэридэ ябажа байтасаа 1948 онhоо hаалишан боложо, 3000 килограмм hү hаалгын хилэ дүтэлдөөд үзөөб. hүн гээшэмнай булагтал дэбэржэ байха ёhотой. Тиимэhээ үнеэдэй харуhан шанга эрилтэтэй байдаг. Мүнөөшье, минии эжытээ хүдэлдэгhөө жэшээгүй, мал ажалай хүдэлмэри техникын хүсөөр нилээд хүнгэрөө. Хорёод жэлдэ hаалишанаар ажаллаад, эхэ хонишоноор hайн дураараа хүдэлжэ, 100-hаа 80—95 толгой хүрэтэр хурьга абаад үзөөб. Мал ажал hалирхал ябадалтай гээшэ. Мал хараха гээшэмнай тиимэшье орёо хүдэлмэритэй бэшэшье hаа, часай ябадалhаа дутуугүй, малые саг соонь эдеэлүүлхэ, уhалха, адуулха хэрэгтэй ха юм. Иигэжэ ябаhаар мал ажал дээрэ гушаад жэлдэ хүдэлжэ, наhанайнгаа амаралтадаа 1985 ондо гараа hэм.

Хүгшэн эжымни хэр угай мал ажалтай байhан юм. Мүнөө басагамни зоотехни... түрэл колхоздоо хүдэлжэ бай... хай. Угнай малша бүлhөө ... раhан, мүнөө 4—5 үе дам... жа ябанабди. Манай бур... зон: «Адуу мал хараха... ама тоhодохо» гэжэ хэлсэ... Би мүнөө тоhодуулаад лэ б... нам. Эхэ оронойнгоо ша... хүртэнхэйб. «Алдар Сол... III шатын орденоор, хэдэ... дэн Хүндэлэлэй грамотан... даар колхозой ба аймагай ... гаанhаа шагнагданхайб,— ...

Юрын буряад эхэнэрэй ... би заяан ямараар эрье... даа? Чимит-Даша Жанаев... үхибүүтэй —3 хүбүүд, ... басаган. Ехэ хүбүүн Сан-Да... хонишон —3 үхибүүдтэй, Да... Жамса барилгашан—2 ... бүүдтэй, Даша-Дэлэг — пеж... нер —1 үхибүүтэй, Цэрэн-... ма —2 үхибүүдтэй. Гурбан б... реэдынь хуу мэргэжэлэй ... гаар hургуулитайнууд.

Чимит-Даша Жанаевна ... луу басаган шарайгаар ми... ээд, аяар найман аша з... нэртэй болоод байхадаа, ... дэнэйнгээ хоорондо ябаг... сагайшье ошоhые мэдэбэг... гэбэ.

Гурбан хүбүүдынь эж... 60 наhанай найрта 1000—1... түхэриг мүнгэ, басаган... булган малгай бэлэгүүдые ... риба. Мүн үетэн нүхэдынь ... гэд, хүгшэдынь, түрэл та... лынь гарай бэлэгүүдые ... рихадаа, дэмбэрэлтэ олой ... зын үреэлнүүдые хэлээ ... даа.

Сэсэн хүнэй толгой му...
Тэнэг хүнэй тархи түү...
Ута наhа наhалагты
Удаан жаргал эдлэгты...

Эхэ хүн үхэтэрөө үри ... гэдэг хайрлаха гэдэгтэй, Чи... мит-Даша Жанаевна:

— Юундэ намда иимэ ... бэлэг бариба гээшэбта—... уярба. Аха хүбүүн Сан-Д... түрүүтэй бодожо үри ... дэйнь зүгhөө хэлэхэдээ...

— Бидэ танай манииие ... рөө, гаргаагүй hаатнай, тан... гансаараа альган дээрээ бү... мэйлжэ, унтаха үргэлж... эдеэлхэ забдагүй, сэнгээ... лөөгүй «гарымнай ганзага... хүлымнай дүрөөдэ» хүргэ... бултыемнай айл болгожо ... болгоhон тандаа энэ бага... бэлэгүүдээрээ дүүргэж... шэбди. Танаа, энэ ябаhан ба... ытнай, улаан гар дээрээ ... гэжэ, бурхандал тахижа, ... hэн ашыетнай харюулха... гээд,

Эжы, эжы таниигаа
Эльгэн дээрээ үргэмэй...
Энэ ашытнай харюулха...
Эхын дүрбэн мүргэмэй...

— гэжэ доро дохин hүгэд... байгаа hэн.

Дүрбэн үхибүүдынь ... үндэр, уужам hэруул са... ордон шэнги үмсын гэр... нүүд, хуби хубигаа хү... автомашинатайнууд.

Гэр бүлын эмхи журам... эбтэй зэтэй, энэрхы зүгаа... хүндэмүүшэ, хүбүүд, бага... тай эхын сэдьхэл тэрэ ба... ёhололой үдэшэ баясан ... байгаа даа.

Чимит-Даша Жанаевна ... сидэ гараhаар хүлөө жи... hуугаагүй, хүбүү бэри... хамтын ажалда хам оро... мүнөө хүрэтэрөө ябана. ... жаран жэлэй жаргал ... Эхын энхэрэл оршгдоб... анханай шанга шандааhа... зангидагдаа, бүхэжөө. Ни... ажалда эльгэ нимгэтэй ... даа, нэрэ түрэшье нэрлэ... үлэгдөө. Наhаараа Яруунын... «Коммунизм» колхоздо хү... нэ. Мүн үхибүүдынь бул... түрэл колхоздоо магтаба... хүдэлнэ.

Жабхаланта ажалай ду... дүршэл...
Жаран жэлэй ойн үршэ...
Жаргажа hүүгыта,
Заяашажа ябыта!

Цэрэн ЧИМИТО...
хүдөө бэшэгш...

Үхибүүдэй булан

ХУЖАР

hүн тэжээлтэ бүхы амитадта минеральна тэжээл хэрэгтэй. Тиигээд тэдэ амитад хужарта ерэжэ, хүрьhэ долёогоод, элдэб үбшэнэй үй түмэн микроб бэедээ оруулжа, hүүлээрнь үбшэлжэ зободог, заримдаа үхэдэг байна. Зэрлиг амитадые үбшэнhөө hэргылхын тула юрын тэбшэнүүдые хэжэ болохо юм. Үгы hаа, бэе бэедээ няалдажа үргаhан модоной түгсүүлнүүдэй хоорондо юрын дабhа хэхэдэ болохо. Тусхайтаар түхеэрэгдэhэн газарта дабhа долёоходоо, амитад элүүр байха, үбшэ тараахагүй, байгаалидашье, хүн зондошье туhатай байха бшуу.

Дабhан монсогор, хатуу байха ёhотой. Сэхэ ногоон дээрэшье табихада болохо юм ааб даа. Зүгөөр дабhан түргэн хайлаад, хүрьhэ гэмтээхэ, ургамалда аюул тохёолдуулжа болохо. Тэбшэ юу хээнүүдые ой соо, олоной хүлhөө хажуу тээ түхеэрхэ хэрэгтэй. Амитад тэндэ ходо ерэдэг болохо, харин эдир натуралистнууд хорголоод, тэдэниие ажаглаха аргатай болохо.

Мүр сэрээнь — шабааhа хоргооhыень, химэлдэhыень, үhэ ноohонойнь үлэгдэлые, хуха гэшхэhэн гэшүүhэ мэтые харахадаа, юрэ бусын столоводотнай ямар амитад ерэдэг бэ гэжэ тухайлхаар байха. Хандагай гү, али гүрөөhэд, буга hогоон хоёр гү, али баабгай, зэрлиг гахайнууд гү, али шэлүүhэн, жэрхинүүд гү, али шоно, үнэгэн гү, али үен, шандаган гү, али hолонго, халюуншье байжа болохо юм... Заримаиинь ходо ерэдэг, нүгөөдүүлынь үсөөн.

(«Юный натуралист» журналай 1990 оной 10-дахи дугаарhаа абтаба).

Спорт

МЭДЭЭЖЭ ШАТАРШАНАЙ ШАНГАЙ ТҮЛӨӨ

Ага нютагнай ухамай сэсэн, бэлиг түгэлдэр зоноор олон даа. Тэдэнэй тоодо ажалай ветеран Дашанима Дабаев оролсохол ёhоороо оролсоно. Зүдхэли нютагта түрэhэн, үдэhэн энэ хүн хойшодоо округойнгоо элдэб нютагта ажаhууна, элдэб ажал хэрэг эрхилhэн байха. hүүлэй арба холо гаран жэлэй туршада Дашанима Дабаев Могойтын районой Сагаан Шулуутай нютагта ахалагша хонишоноор ажаллаhан байна. Тэрэ үргэн дэлгэр Ага нютагайнгаа алишье буланда, алишье hуурин, тосхондо ажаhуухадаа, шатарай спорттой нягта холбоотой байhан, байhааршье. Ветеран бүхы сүлөөтэй сагаа шатар наадандa зорюулдаг. Олон тоото ном судар уншажа, шатарай теори шудалдаг байhан юм. Зүгөөр, тон шухалань гэхэлэ, тэрэ округ, область дотор үнгэргэгдэhэн шатар наадэнай мүрысөөнүүдтэ тон эдэбхитэй хабаадалсадаг байна. Дашанима Дабаев хамта дээрээ долоо дахин округой чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртэhэн габьяатай.

Тиимэhээл, hаяшаг Сагаан-Шулуутайн «Дружба» агрофирмын правлени, профсоюзай эмхи нютагайнгаа мэдээжэ шатаршан, округой долоо дахин чемпион Дашанима Дабаевай шанда хүртэхын түлөө шатараар мүрысөө эмхидхэhэн байна. Үнгэргэгдэhэн энэ мүрысөөнэй онсо илгаань юуб гэхэдэ, тэрээндэ жара наhанhаа дээшэ наhатайшуул хабаадалсабад. Хамта дээрээ 11 шатаршан Сагаан-Шулуутай нютагай шатарай хюлгэ дээрэ хаба шадалаа туршалсабад. Мүрысөөндэ хабаадалсагшадай эгээл ахань, Батажаб Рабдано 80 наhаяа гүйсэхэ дүтэлэнхэй. Дүрбэн үдэрэй туршада үргэлжэлhэн мүрысөөнэй эсэстэ Урда-Ага нютагай түлөөлэгшэ Бальжинима Минжурдожиин абьяастай бэрхээр наадажа, илалта түйлаад, округой долоо дахин чемпион Дашанима Дабаевай шанда хүртэбэ. Округой дүршэл ехэтэй, бэрхэ шатаршадай нэгэн, Ага тосхониие түлөөлhэн Балдан Санданов — хоёрдохи, Урда-Ага нютагай Дашанима Дугаров — шангай гурбадахи hууринуудые эзэлбэд. Дашанима Дабаев өөрөө мүн лэ энэ мүрысөөндэ хабаадалсажа, эсэстэнь хүндэтэ дүрбэдэхи hуурида гараhан байна. Нэгэдэхи разрядтай шатаршан Цымжит Сультимов эрхим табан шатаршадай тоодо оролсоо.

«Дружба» агрофирмын правлениин оролдолгоор мүрысөөн тон hайнаар эмхидхэгдээ гээд тэмдэглэлтэй. Ажабайдалай утахан зам гаталан гараhан эдэ ветерануудта амарха, мүрысөөндэ түгэс бэлэдхэлтэйгээр хабаадалсаха эрхэ нүхэсэл байгуулагдаа. Эсэстэнь, мүрысөөндэ илаhан, мүн шангай hуурinуудые эзэлhэн спортсменүүд дипломуудаар, үнэтэ бэлэгүүдээр шагнагдаhан байна. Хойшодоо энэ мүрысөөн заншалта болгогдохоор хараалагдана.

Дондок ДОРЖИЕВ.
Могойтын районой
Сагаан-Шулуутай hуурин.

МЭРГЭШҮҮЛЭЙ ДУНДАhАА

Ижевск хотодо сагаалса мэргэлгээр бүхэроссин мүрысөөн болоhон юм. Тус хотын механическа заводой шангуудта хүртэхын түлөө үнгэргэгдэhэн мүрысөөндэ Улаан-Үдэ хотын хүүгэдэй спортын хоёрдохи hургуулиин, авиационно техникумэй командануд хабаадаба. Манай республикые түлөөлhэн спортсменүүдэй дундаhаа спортын мастерта кандидат Алексей Минеев мэргэнээр буудажа, түрүү hуури эзэлбэ.

Улаан-Үдын авиационно техникумдэ hурадаг Алексей эдиршүүлэй дунда бүхэроссин рекорд тогтоожо, СССР-эй спортын мастерай норматив дүүргэбэ. Тэрэ пистолеедээр сагаалса мэргэлхэдээ, 600-hаа 573 очкотой болоhон байха юм. Ехэ мүрысөөндэ түрүүшынхиеэ амжалта түйлаhан Алексей тренер-багша Я. В. Хагдаевай хүтэлбэри доро сагаалса мэргэлжэ hураhан, hуранашье гээшэ.

В. ШАНТУНОВ.
мүрысөөнэй судья.

Сэнхир экран

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.30—Ургажа ябаа үетэниие хүмүүжүүлгын түлөө общественэй харюусалга тухай баримтата фильм. 10.00—Москвагай Гүрэнэй филармониин академическэ симфоническа оркестрэй концерт. 11.00—К. Симонов. «20 дней без войны» туужаhаа хэhэгүүдые автор уншаха. 11.30 — Литературно-уран hайханай «Үгэ» программа. 13.30—Время. 14.10—Минии Чайковский. 16.25—Л. Бетховен. Концерт. 17.10—Хүүгэдтэ дамжуулга. 18.10—Хүгжэмтэ дамжуулга. 18.35—Политическэ темэдэ хөөрэлдөөн. 19.30 — Өөрөө өөртөө туhалагты. 20.15 — Россин парламентын мэдээсэл. 20.30 — Кинопанорама. 22.30—Соносхолнууд, мэдээсэлнүүд. 22.35 — Союзуудай байшангай Колонно зал соо Лидия Руслановагай дурасхаалта үдэшэ. 24.00—Футболоор УЕФА-гай кубок. «Торпедо» (Москва) — «Монако» (Франци). 01.40 — Шэнэ hонин.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15—Байгаалиин нюусанууд. 9,35, 10.35—Физикэ. 9-дэхи класс. 10.05, 11.05—Немец хэлэн. УЛААН-ҮДЭ. 17.30 —Баримтата фильмүүд. 18.30 —Шалгалта. 19.10—Байгал. 19.30 — «Талын галнууд» (буряадаар). 20.05 — Дэлгүүртэ шэлжэн оролго. Хэлхээ холбооной управлениин хүдэлмэрилэгшэдтэй уулзалга. 20.55 — Соносхолнууд. МОСКВА. 21.00 —«Амгалан нойрсогты, багашуул!» 21.15—«Дама с собачкой»—фильм-балет. 22.05 — «Земные тропы космонавта Волкова»—баримтата фильм. 22.15 — СССР-эй Верховно Соведэй сесси дээрэ. 23.15 — РСФСР-эй Арадай депутадуудай ээлжээтэ бэшэ съезд дээрэ. 01.25—Эстрадна концерт. 02.00—Баскетболоор Европын чемпионадай шэлэн абалгын матч. Эрэшүүл. СССР-эй ба Чехословакиин суглуулагдамал командануд.

Редактор
Р. Б. ГАРМАЕВ.

Кино, театрнуудта

Театр оперы и балета
«Владыка джунглей»— в 19.

Русский театр драмы
День учителей и учащихся 9—10 классов. «Звезды на утреннем небе»— в 19-30.

«Дружба»
«Собака и влюбленные»— в 9-50, «Сердце ангела»— в 11-20, 13-40, 15-50, 18-10, 20-30

«Родина»
«Любовь с привилегиями» (2 с.) — в 11-20, 14, 18-10, 20-50.

«Прогресс»
Красный зал —«Беспредел»— в 10, 12, 14, 16, 18-10, 20-20.
Зеленый зал —«Паспорт»— в 10, 12-10, 18-10, 20-20, «Обреченный на одиночество»— в 14-10, 16-10.

«Октябрь»
«Варвара-краса, длинная коса» — в 9-40, «Обреченный на одиночество»— в 14, «Сети любви» (2 с.)— в 11-20, 15-30, 18-10, 20-30.

«Байкал»
«Ловушка для одинокого мужчины»— в 18-30, 20-30.

ПРАВДА БУРЯТИИ
Мүнөөдэрэй номертэ

«Орон доторхи байдал тухай» СССР-эй Верховно Соведэй тогтоол.

Ажалша коллективүүдhээ абтаhан тобшо мэдээсэлнүүд.

РСФСР-эй Компартиин ЦК-гай болон Центральна шалгалтын комиссиин хамтын пленум дээрэ И. К. Полозковой хэлэн элидхэл мүнөөдэрэй номерто үгтэбэ.

Республикын финанс... бюджетнэ механизмые шэн... бүридхэхэ тухай республик... финансын министр М. Нам... раевай статья толилогдоб... Энэ асуудал Буряадай ССР... Верховно Соведэй сесси д... рэ зүбшэн хэлсэгдэхэ ёhот...

Газетын дүрбэдэхи хуу... hанда спортын hонин үгтэ... Мүн эндэ соносхолнууд, мэд... сэлнүүд бии.

НАШ АДРЕС:
670000, УЛАН-УДЭ
ул. Каландаришвили, 23

Телефоны редакции: редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора —2-68-08, зам. редактора —2-62-62, отв. секретарь —2-50-52, секретариат —2-66-76; отделы: партийной жизни и пропаганды —2-60-91, 2-56-23, промышленности и строительства — 2-61-35, агропромышленный —2-64-36, 2-63-86; советского строительства и быта —2-69-58; культуры и школ —2-60-21. 2-57-63; информации —2-34-05; переводов —2-54-93; писем и селькоров —2-67-81; корректорская—2-33-61; выпускающие—2-35-95; собственные корреспонденты: п. Баргузин —91-1-44, г. Северобайкальск —35-73, п. Хоринск—55-6-90, г. Закаменск—31-61, п. Кырен—91-9-79 п. Агинское —3-40-69. Директор издательства —2-37-32, бухгалтерия 2-33-77, вахта —2-56-62.

Газета выходит 300 раз в год. Объем 2 п. л. Индекс подписки газеты 50901.

Газета отпечатана республиканской типографией Госкомиздата Бурятской ССР Директор 2-40-45.
Заказ № 273.